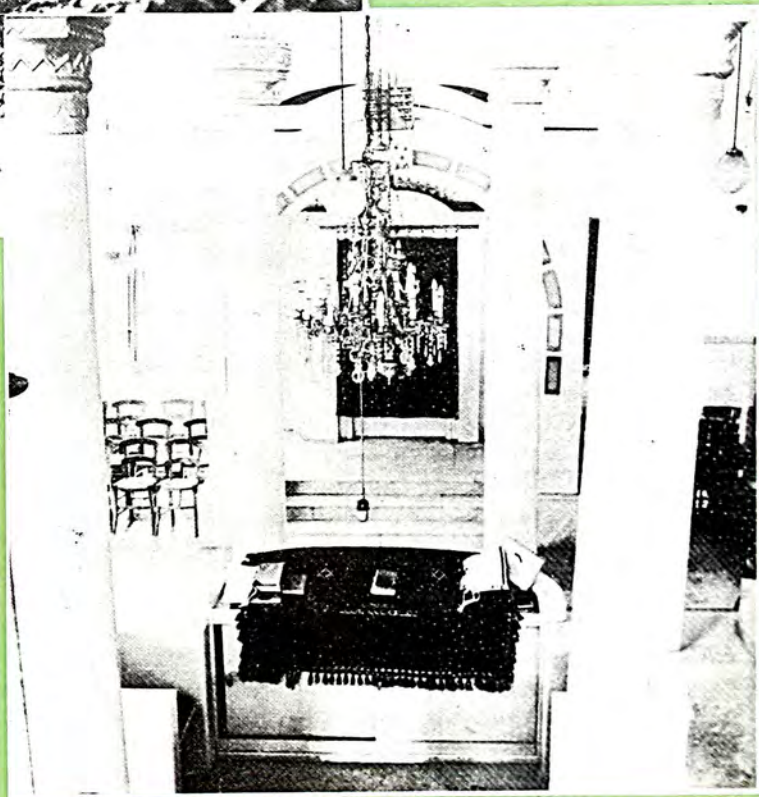

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ Ε' • ΤΕΥΧΟΣ 45 • ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1982 • ΣΕΒΑΤ 5742

«'Αλλ' ἐγὼ διὰ τοῦ πλήθους τοῦ ἐλέους σου θέλω εἰσελ-
θει εἰς τὸν οἶκόν σου· Θέλω προσκυνῆσαι πρὸς τὸν ναόν
τῆς ἀγιότητός σου μετὰ φόβου σου», (Ψαλ. 5:7).

ואני ברכ חסדך אבא בתך אשתחזה אל היכל קדשך ביראתך

ΟΙ ΠΟΡΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ «ΓΚΕΤΤΟ»

«ΓΚΕΤΤΟ», σύμφωνα με τόν έγκυκλοπαιδικό όρισμό: «Παλαιότερον έφερον τήν όνομασίαν αυτή, όδοί ή συνοικία μιās πόλεως, είς τάς όποίας διέμενον ύποχρεωτικώς οι Ίσραηλίται. Ό άποχωρισμός αυτός των Έβραίων από τοϋ ύπολοίπου πληθυσμοϋ... πιθανώτερον τούς έπεβλήθη ύπό των Χριστιανών... Η Γαλλική Έπανάστασις κατήργησε προσωρινώς τό άτιμωτικόν αυτό σύστημα, τοϋτο όμως έπεβλήθη έκ νέου και είς εύρείαν κλίμακα κατά τήν έπακολουθήσασαν περίοδον τής άντιδράσεως διά νά καταργηθῇ ύπό των φιλελευθέρων κινημάτων τοϋ 19ου αιώνος. Άνάλογα συστήματα... έφηρμόσθησαν και κατά τά πρό τοϋ β΄ Παγκοσμίου Πολέμου έτη και κατά τήν διάρκειάν του ύπό των όλοκληρωτικών χωρών».

ΟΙ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ έχουν πάντα μιá τάσι (λόγω γλώσσας, ήθών, έθίμων κ.λπ.) νά ζοϋν συγκεντρωμένες σ΄ ένα χώρο. Η ιδέα τοϋ «Γκέττο», όμως, δέν ανήκει σ΄ αυτή τήν περίπτωση. Τί ήταν αυτό ποϋ ύποχρέωνε τούς Έβραίους νά ζοϋν περιορισμένοι κι άπομονωμένοι στα «Γκέττο»; Ήταν, έκτός τοϋ καταναγκασμοϋ, ή ανάγκη τής άυτοπροστασίας από τίς ποικίλου περιεχομένου έπιθέσεις ποϋ ύφίσταντο. Μιά φανατισμένη, άνάλογα μέ τίς συνθήκες τής κάθε έποχής και τά συμφέροντά της, πολιτική, οικονομική, θρησκευτική κ.λπ. ήγεσία δημιουργούσε τέτοιο άντισημιτικό κλίμα, ώστε οι Έβραίοι ήταν ύποχρεωμένοι νά ζοϋν μέ «μεγάλα κι ύψηλά τριγύρω... τείχη», τά όποία «άνεπαισθήτως (τούς έκλειναν) από τόν κόσμο έξω». (Καβάφης).

ΜΕΤΑ τό τέλος τοϋ β΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι λαοί ζήτησαν νά σπάσουν πιά τά τείχη των προκαλήψεων. Η πολιτική, οικονομική, θρησκευτική έλευθερία, καθώς και εκείνη τής διακινήσεως των ιδεών και των ανθρώπων, θεωρήθηκαν καταστατικοί κανόνες των έλευθέρων έθνών. Οι διακρίσεις φυλής, χρώματος και θρησκείας καταδικάστηκαν από τήν παγκόσμια συνείδησι. Η έποχή τοϋ έλεύθερου ανθρώπου είχε σημάνει.

ΟΛΑ αυτά — μέ τίς σχετικές αναλογίες — ίσχυσαν και στήν Ελλάδα. Έδώ, έπιπλέον, ή υιοθέτηση των βασικών αρχών τής έλευθερίας ήταν συνυφασμένη μέ τή φιλελεύθερη ελληνική νοοτροπία. Γι΄ αυτό, γιά νά περιορισθοϋμε στό θέμα αυτοϋ τοϋ έρθου, ποτέ δέν ύπήρξε έμφυτος άντισημιτισμός αλλά μάλλον καθοδηγούμενος — κατευθυνόμενος — ύποδουλιζόμενος. Αύτή, λοιπόν, ή περίοδος τής ισότιμης έλευθερίας γιά τούς Έβραίους άρχισε τελευταία νά δέχεται άπειλές.

ΔΥΝΑΜΕΙΣ, ποϋ έχουν τή ρίζα και τή βάση τους κυρίως έκτός τοϋ ελληνικοϋ χώρου, προσπαθοϋν νά ύποδουλίσουν πάλι άντιεβραϊκό πνεϋμα. Έχοντες — γιά πολλούς εύκρινείς αλλά και γιά μη διαφανείς λόγους — τήν άνοχή όρισμένων ελληνικών κύκλων, προσπαθοϋν νά περιορίσουν σέ νέα «Γκέττο» άπαγορεύσεων τούς Έβραίους τής Ελλάδος.

ΕΜΦΑΝΩΣ προπαθοϋν, π.χ. νά δημιουργήσουν άπαγορευτικό κλίμα γιά τή συμμετοχή των Έβραίων στή δημόσια ζωή. (Θυμηθείτε ότι από μερίδα τοϋ ελληνικοϋ Τύπου, ποϋ διατηρεί γνωστές διασυνδέσεις, δέν κρίθηκε, πέρυσι τέτοιο καιρό, ό τότε διοικητής τής ΔΕΗ άν ήταν ίκανός ή όχι στό πόστο του, πετυχημένος ή όχι στό έργο του, αλλά κρίθηκε μέ κριτήριο τό θρησκευμά του).

ΑΦΑΝΩΣ, μέ ανώνυμα τηλεφωνήματα, μέ άπειλητικές έπιστολές, μέ ρυπαρογραφήματα, μέ μη άποκρυπτόμενες προθέσεις και σάν νά ήταν κυρίαρχοι στόν ελληνικό χώρο (ένω είναι έντελώς ξενοι), προσπαθοϋν νά έκφοβίσουν και νά έπιτύχουν κατατρομοκράτησι των Έλλήνων Έβραίων.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ ΤΟΥΣ αυτούς χρησιμοποιοϋν χίλιους δυό τρόπους, διαθέτουν άφθονα μέσα (ποϋ άλλωστε δέν τούς λείπουν), εργάζονται συστηματικά ύπουλα. Κάτω από μιá δῆθεν «αγάπη πρós τήν Ελλάδα» (ένω στήν πορεία τής Ιστορίας πουθενά δέν φαίνεται αύτή ή διατυμπανιζόμενη «προαιώνια φιλία»), κάτω από μιá δῆθεν «συμπαράσταση πρós τήν Ελλάδα» («συμπαράσταση» χωρίς άπτες άποδείξεις), προσπαθοϋν, έξ άντιδίαστολής, νά δημιουργήσουν προβλήματα στόν Έβραϊσμό.

ΟΙ ΚΑΙΡΟΙ, όμως, άλλαξαν. Οι Έβραίοι τής Ελλάδος, όπως και όλου τοϋ κόσμου, δέν θά έπιτρέψουν σέ νέους Ναζί νά τούς κλείσουν σέ νέα «Γκέττο» και νά τούς έξοντώσουν μέ διάφορους τρόπους. Οι Έβραίοι είναι άποφασισμένοι νά λάβουν όλα τά μέτρα άμύνης ποϋ τούς παρέχει ή φιλελεύθερη ελληνική νομοθεσία. Είναι άποφασισμένοι νά άποκαλύψουν στόν έντιμο ελληνικό λαό (τοϋ όποιοϋ είναι γνήσιοι βλαστοί από τά πρό Χριστοϋ χρόνια), τά όσα άλλοι, ξένοι αυτοί, βυσσοδομοϋν. Δέν θά διστάσουν, λοιπόν, οι Έβραίοι νά πράξουν ό,τι πρέπει, μιá κι έχουν σταθερή άπόφασι νά μήν κλεισθοϋν πίσω από τίς πόρτες των όποιασδήποτε μορφής νέων «Γκέττο», ποϋ έτοιμάζονται γι΄ αυτούς.

‘Η Λαρίσα τό 1815, τοῦ Dodwell. Ἀπό τήν Πινακοθήκη Δ. Κακλαμάνου.

‘Η ἐβραϊκή λαρισινή Κοινότητα

‘Η λαρισινή ἐβραϊκή Κοινότητα εἶναι ἀρχαιοτάτη. Παροικία ὑπῆρχε στήν πόλη μας πρό Χριστοῦ, πού δημιουργήθηκε προφανῶς κατά τή Ρωμαϊκή ἐποχή. Ὃταν ὁ Χριστιανισμός ἀρχισε νά ἐκτοπίζει τήν εἰδωλολατρία, ἕνας ἀπό τοὺς Ἀποστόλους, ὁ Παῦλος, ἦρθε στήν Ἑλλάδα καί ἔκανε θαρραλέα κηρύγματα. Στούς Φιλίππους οἱ Ρωμαῖοι τόν ἔπασαν καί τόν ἔκλεισαν σέ μιά ἀνήλια φυλακή, ὅπου τόν ὑπέβαλαν σέ φρικτά μαρτύρια γιά νά ἀπαρνηθεῖ ὅσα πίστευε καί διακήρυσσε. Δέν λύγισε καί οἱ δύο Ρωμαῖοι φρουροί τῆς φυλακῆς — πού σώζεται ὡς σήμερα — τόν θαύμασαν καί ἀσπάσθηκαν τή χριστιανική θρησκεία. Ὃταν μετά τήν ἀπελευθέρωσή του πῆγε στή Θεσσαλονίκη, βρῆκε ἐκεῖ ἀνθοῦσα ἐβραϊκή παροικία καί στή Συναγωγή τῆς ἔκαμε τά φλογερά του κηρύγματα. Ὁ πρῶτος χριστιανικός πυρήνας πού δημιούργησε, ἀποτελέσθηκε ἀπό Ἑβραίους. Ἀπ’ ἐκεῖ προχώρησε στή

Βέροια, ὅπου σώζεται τό βῆμα ἀπό τό ὁποῖο ἔκαμε τά κηρύγματά του. Στό ταξίδι του πρός Νότον, προτίμησε πλωτό μέσο καί, ἀφοῦ παρέκαμψε τή Θεσσαλία καί τή Στερεά Ἑλλάδα, πού τίς λυμαίνονταν πλήθη ληστῶν, ἔφθασε στήν Ἀθήνα, ὅπου προσηλύτισε τόν ἀρχοντά της Διονύσιο τόν Ἀρεοπαγίτη.

Στή ΛΑΡΙΣΑ τό Χριστιανισμό διέδωσε πολύ ἀργότερα ὁ ἐπίσκοπος Ὑπάτης Ἡριδανός, πού ὑπῆρξε μαθητής τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Καί ἐδῶ πρώτη ἀσπάσθηκε τό Χριστιανισμό μιά Ἑβραιοπούλα, τήν ὁποία οἱ Ἑθνικοί (εἰδωλολάτρες) μίσησαν καί ἐπέδιωκαν νά τήν ἐξοντώσουν. Ἀπό τότε δέν ἔπαψαν νά κάνουν τήν παρουσία τους στή Λάρισα οἱ Ἰσραηλίτες, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν πάντοτε ἀρμονικά μέ τοὺς Χριστιανούς.

Σχετικά ἱστορικά στοιχεῖα ἀναφέρουν ὅτι «ἐν Λάρϊση ὑπῆρχαν Ἰουδαῖοι ἀσχολούμενοι εἰς τήν βιομηχανίαν καί εἰς

‘Αφιέρωμα στή Λάρισα

Κτισμένη στό ἀνατολικοκεντρικό τμήμα τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδας, πάνω στίς δύο ὀχθες τοῦ ποταμοῦ Πηνειοῦ, καταμεσῆς σχεδόν τοῦ μεγάλου καί γόνιμου Θεσσαλικοῦ κάμπου, ἀπλώνεται ἀπό τή βαθιά ἀρχαιότητα, ἡ Λάρισα, ἕνα μεγάλο σήμερα διοικητικό καί οἰκονομικό κέντρο, ὄχι μόνο τοῦ νομοῦ, ἀλλά καί ὁλόκληρης τῆς Θεσσαλίας.

Στήν πόλη αὐτή βρίσκεται ἀπό τά πρό Χριστοῦ χρόνια καί Ἰσραηλιτική Κοινότητα.

Τό σημερινό τεῦχος ἀφιερώνεται στήν Κοινότητα αὐτή. Σχετικό ἄρθρο γιά τήν ἴδια Κοινότητα δημοσιεύθηκε στό περιοδικό μας καί στό τεῦχος 10, τοῦ Ἰουνίου 1978.

τὸ ἐμπόριον, ἔχοντες ὡς κυριωτέραν ἐστίαν τὴν Θεσσαλονίκην». Ὁ Γουσταῦος Κερτσαβέρ στὴν «Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος» ἀναφέρει: «Κοινότητες δὲ Ἰουδαϊκαὶ ὑπῆρχον καὶ ἐν Λαρίσῃ καὶ ἐν Ναυπάκτῳ μετὰ τριῶν ἐν ἑκατέρῃ τῶν πόλεων τούτων Συναγωγῶν». Τρεῖς, ἐπίσης, Συναγωγάς, μετὰ Ἰουδαϊκῆς κοινότητος, ἐν Λαρίσῃ ἀναφέρει καὶ ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1173 ἐπισκεφθεὶς τὴν πόλιν Ἰουδαῖος περιηγητὴς ραββὶ Βενιαμὶν Τουδέλας. Εἶναι, ὅμως, ἀπορίας ἄξιον πῶς ὁ Παπαρρηγόπουλος, ἀναφέρων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ὅτι ὁ Τουδέλας μνημονεύει πολλὰς ἐλληνικὰς πόλεις κατοικουμένας ὑπὸ Ἑβραίων, καὶ τὸν Ἀλμυρόν κατοικοῦμενον ὑπὸ τετρακοσίων Ἰουδαίων, δὲν μνημονεύει μετὰ αὐτῶν καὶ τὴν Λάρισαν. Εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων τῆς Τουρκίας» τοῦ Ροζάνης ἀναφέρεται: «φαίνεται ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 1550 — 1600 ἡ Ἑβραϊκὴ Κοινότης Λαρίσης ἠκμαζεν ἐπὶ Τουρκοκρατίᾳ ἐπὶ πληθυσμῷ καὶ ἐν τῇ σπουδῇ τῶν ἑβραϊκῶν γραμμάτων», καὶ ὁ Πῶλ Λούκας περιηγούμενος τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ ἔτος 1714 λέγει: «Οἱ Ἰουδαῖοι ζῶσιν ἐν Λαρίσῃ ἀρκετὰ ἥσυχά καὶ ὅλα τὰ χρήματα διέρχονται διὰ τῶν χειρῶν των. Ἀποκομίζουν ἀρκετὰ κέρδη, τὰ ὅποια γνωρίζουν νὰ χρησιμοποιήσουν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ποίμνια τῆς ἐξοχῆς παρέχουν μεγάλην ποσότητα ἔριον, κατεργάζονται ἐνδύματα ἀρκετὰ χονδροειδῇ τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλὰ τὸ ἐμπόριόν των διατηρεῖ ὅλην τὴν χώραν». Ὁ Ἰουδαϊκὸς πληθυσμὸς, ἀνερχόμενος κατὰ τὸ ἔτος 1804 εἰς μεγαλύτερον ἀριθμόν, περιωρίσθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας εἰς δύο περίπου χιλιάδας κατοίκους, ἐλαττούμενος ὡς σήμερα, ὡς κατεδείχθη κατὰ τὰς γενομένας ἀπογραφὰς κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1881 ἔτους, περιορισθεὶς εἰς 1.726 κατοίκους καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1907 εἰς 1.609 λόγῳ τῆς εἰς Παλαιστίνην καὶ ἄλλαχού μετοικήσεως αὐτοῦ, κατοικῶν δὲ οὗτος εἰς μίαν συνοικίαν, τὴν ἑβραϊκὴν, εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ εὐημερῶν καὶ πλουτιῶν κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη, ὡς προεῖρηται, περιέπεσε κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἐνδεῖαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. (Ὁ χρονικογράφος δὲν ἀναφέρει τὴν αἰτίαν πού προκάλεσε τὴν ἐνδεῖαν τῶν Λαρισιῶν Ἑβραίων. Μᾶλλον κάνει κακὴ ἐκτίμησιν τῆς καταστάσεώς τους. Γενικὰ ὅσα ἀναφέρει παρακάτω, σχετικὰ μὲ τὴν ἐπαγγελματικὴν τοὺς δραστηριότητα, δὲν δικαιολογοῦν τὸν χαρακτηρισμόν τους ὡς ἐνδεῶν). Ὁργανωμένος ἤδη εἰς Κοινότητα ἀλληλοβοηθείας καὶ διατηρῶν μίαν Συναγωγὴν (αὕτῃ πού ὑπάρχει καὶ σήμερα) καὶ σχολεῖον κατωτάτης ἐκπαιδεύσεως τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας των, ὡς καὶ τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, ἐξήσκει ἀνέκαθεν ἰδίως τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀργυραμοιβοῦ καὶ τοῦ τραπεζίτου καὶ ἐξεμεταλλεύετο ὡς μεταπράτης τὰς ἐν Θεσσαλίᾳ ἐνεργουμένας πολλὰς ἐτήσιās ἐμποροπανηγύρεις. Πῦσαι εὐφυεῖς ὁ Ἰουδαϊκὸς πληθυσμὸς, κατεγίνετο καὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων, τὰ ὅποια δπαντες σχεδὸν γνωρίζουσι, ἀναδειχθέντες τελευταῖον καὶ ἐπιστήμονες ἐξ αὐτῶν καὶ καταδείξαντες ὅτι τὴν τε Ἀθηνᾶν καὶ τὸν κερδῶν Ἑρμῆν δύνανται ἐξ ἴσου νὰ ὑπηρετήσωσι».

Αὐτὰ ἀναφέρουν τὰ ἱστορικὰ χρονικά γιὰ τὴν παρουσία, τὴ δραστηριότητα καὶ τὴ ζωὴ τῶν Λαρισιῶν Ἰσραηλιτῶν. Θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ποτὲ δὲν ἔπαψαν νὰ αἰμοδοτοῦν μὲ μετανάστες τὴν Παλαιστίνην — καὶ ὅχι μόνο αὐτοί, ἀλλὰ ὅλοι οἱ ἀνὰ τὸν κόσμον — γιὰ νὰ φτάσουν — ὅπως ἔφασαν — στὴν ἀνάβυσσον τῆς ἐθνικῆς τους ἐστίας.

Στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων ἡ λαρισινὴ παροικία συμμερίστηκε τῇ μοῖρᾳ τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Ρωμαιοκρατίας καί, ἀργότερα, τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ συνοικία, στὴν ὁποία ἀνέκαθεν ἦταν συγκεντρω-

Η ΟΦΕΙΛΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΟΥΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ

Ὁ γνωστὸς Θεσσαλονικὸς συγγραφέας Ἠλίας Πετρόπουλος γράφει ἀπὸ τὸ Παρίσι στὰ «Νέα» (9 - 1 - 1982) καὶ προτείνει τὰ ἑξῆς στὴν ὑπουργὸ Πολιτισμοῦ κ. Μ. Μερκούρη:

Δέν ξέρω πῶς καὶ πότε θὰ τιμήσει τὸ γεγονός ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότητα τῆς Θεσσαλονίκης. Ὅμως τὸ πρόβλημα εἶναι ἂν ἡ νέα ἐλληνικὴ κυβέρνησις θέλει καὶ προτίθεται νὰ θυμηθεῖ τὰ 50.000 θύματα. Προτείνω τὸ Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο νὰ τοποθετήσῃ μιά ἀναμνηστικὴ στήλη σὸ ἄνω μέρος τῆς Πανεπιστημιούπολης, πού ἡθικῶς ἀνήκει πάντα στὴν Ἰσραηλιτικὴ Κοινότητα. Τὰ Ἑλληνικὰ Ταχυδρομεῖα νὰ προκηρύξουν ἐγκαίρως διαγωνισμό γιὰ τὴ φιλοτέχνηση μακετῶν μιᾶς σειρᾶς τιμητικῶν γραμματοσήμων, ἐνῶ, παράλληλα, τὸ Ταχυδρομεῖο Θεσσαλονίκης θὰ πρέπει νὰ κατασκευάσῃ σχετικὰ σφραγίδες μὲ τὴν ἐνδειξή: «1943 Ὀλοκαύτωμα Ἑβραίων Θεσσαλονίκης». Τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο Θεσσαλονίκης νὰ δώσῃ μιά ἀνάλογη ὀνομασία σὲ κάποια ὁδὸ τῆς πόλης. Τὸ θέμα ἐπείγει. Ὅλα αὐτὰ δέν γίνονται ἀπὸ τὴ μιά μέρα στὴν ἄλλη. Χρειάζονται πολλὴ δουλειὰ ἀπὸ τώρα. Γι' αὐτὸ, ἄλλωστε, σὰς γράφω ἕνα χρόνον νωρίτερα... »

Συμπληρώσαμε μὲ τὴ σειρὰ μας ὅτι, ὅπως κι ἄλλοτε ἔχουμε γράψῃ, ἡ πόλις τῆς Θεσσαλονίκης ἔχει ἕνα τραγικὸ προνόμιο: κατέχει παγκοσμίως τὴν πρώτη θέσιν στὶς ἀπώλειες τῶν Ἑβραίων, μιά καὶ τὸ 96% τοῦ ἑβραϊκοῦ στοιχείου τῆς ἐξοντώθηκε ἀπὸ τοὺς Ναζί. Στούς ἀθῶους αὐτοὺς πολλὰς τῆς, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴ δραστηριότητά τους συνέβαλαν οὐσιαστικὰ στὴν ἀνάπτυξή της, ἡ Θεσσαλονίκη ἔχει μιά ἀνοικτὴ ὀφειλὴ!...

μένον, δὲν κτίσθηκε συμπτωματικὰ στὴ θέσιν πού βρισκεται ὡς τὰ σήμερα. Οἱ οἰκιστὲς τῆς φρόντισαν νὰ γεινιάζον μὲ τὸν Πηνειὸ καὶ ὅλα τὰ σπῖτια ἐπικοινωνοῦσαν μετὰ τοὺς γιὰ νὰ μποροῦν σὲ ὥρες διωγμῶν νὰ διαφεύγουν καί, περνώντας τὴ γέφυρα ἢ μὲ πλωτὰ μέσα, νὰ φθάσουν στὴν ἄλλη δὴχθ καὶ ἀπὸ κεῖ νὰ παίρνουν τὸ δρόμο γιὰ τὸ βουνό, ὅπου εὗρισκαν ἀσφαλὲς καταφύγιο. Φαίνονταν παράξενο γιὰ ὅλα σχεδὸν τὰ σπῖτια τους ἦταν ἰσόγεια καὶ ταπεινά. Μεγάλα ἄρχισαν νὰ ὑψώνουν οἱ εὐποροὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Λαρίσης. Πρὶν, ζοῦσαν μὲ τὸ φόβο στὶς ψυχὰς τους ἀπὸ τὰ «ντοῦ» πού ἔκαναν οἱ Τουρκαλάδες γιὰ νὰ τοὺς ἀπογυμνώσουν ἀπὸ τὰ χρήματα καὶ τὰ χρυσαφικά τους. Ὅσο τὴν χώρα ἐξουσίαζαν οἱ ἀγριοὶ Ὀσμανλῆδες, οἱ Ἰσραηλίτες ἀπέφευγαν νὰ κάρουν ἐπίδειξιν τοῦ πλοῦτος τους, γι' αὐτὸ οὔτε πολυτελὴ σπῖτια ἔκαναν οὔτε ἐπενδύσεις σὲ ἀστικά καὶ ἀγροτικά ἀκίνητα. Τὰ κέρδη πού ἀποκόμιζαν ἀπὸ τὴ δουλειὰ τους τὰ ἐπένδυναν σὲ χρυσὰ νομί-

Τά Τέρπη. Γερμανική χαλκογραφία.

σματα καί κοσμήματα καί σέ πολύτιμους λίθους, γιά νά μπορούν ὁ καθένας ν' ἀρπάξει τὸ μικρό ἢ μεγάλο θησαυρό του, νά τὸν βάζει κάτω ἀπ' τή μασχάλη του σέ σακούλες καί, παρατώντας τὸ σπίτι του, νά σώσει, τρέχοντας, τὸ κεφάλι του καί τήν περιουσία του. Ἀκριβῶς τήν ἴδια τακτική τηροῦσαν καί οἱ Χριστιανοί, πού κατοικοῦσαν στὸν Τρανὸ Μαχαλά, γύρω ἀπὸ τήν ἀνατολική πλευρά τοῦ Φρουρίου καί ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸν Πηνεῖο. Εἶχαν τίς ἴδιες πικρές ἐμπειρίες μὲ τοὺς Ἰσραηλίτες καί παρίσταναν τοὺς κακομοῖρηδες. Παρ' ὅλα αὐτά, ὅμως, δέν γλύτωναν ἀπὸ τίς ληστρικές ἐπιχειρήσεις τῶν κατακτητῶν. Γι' αὐτὸ ὄχι λίγες φορές βρέθηκε ἡ Λάρισα νά κατοικεῖται μόνο ἀπὸ Τούρκους.

Οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς Χριστιανοὺς καί τοὺς Ἰσραηλίτες ἦταν πάντοτε ἀρμονικές, ὅπως καί τὴν ὥρᾱ. Καί δοκιμάστηκαν, γιά μιὰ ἀκόμη φορά, τὸν καιρὸ τῆς γερμανικῆς κατοχῆς, κατὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο. Ἡ λαρισινὴ ἐβραϊκὴ παροικία εἶχε τίς λιγότερες ἀπώλειες, χάρις στῇ βοήθειᾳ πού πρόσφεραν οἱ Χριστιανοί στοὺς Ἰσραηλίτες, ὅταν ἄρχισε τὸ ἀγριο κυνηγητὸ τους ἀπὸ τοὺς ἀποκτηνωμένους ναζιστές. Πολὺ πρὶν γίνεῖ τὸ μεγάλο μπλόκο στὴν ἐβραϊκὴ συνοικία, ἀρκετὲς οἰκογένειες Ἰσραηλιτῶν ἐγκατέλειψαν τὴ Λάρισα καί ζήτησαν σωτηρία στὴν ὑπαιθρο, ὅπου βρῆκαν φιλόξενο καταφύγιο, προστασία καί κάθε ἄλλης μορφῆς βοήθειᾱ. Ἀλλὰ

καί τὴν ἡμέρα πού τὰ χιτλερικά κτήνη ἐξώσαν τὴ συνοικία τους, οἱ Λαρισινοὶ δέν ἔμειναν ἀδιάφοροι. Πολλοὶ προσπάθησαν μὲ κίνδυνο τῆς δικῆς τους ζωῆς καί πέτυχαν νά πάρουν ἀπὸ τῶν λύκων τὰ στόματα ἀρκετοὺς Ἰσραηλίτες. Ὅσοι, τελικά, πιάστηκαν καί μεταφέρθηκαν στὰ στρατόπεδα ἐξοντώσεως ἦταν οἱ λιγότεροι. Ἴσως καί αὐτοὶ νά εἶχαν σωθεῖ, ἂν ἔγκαιρα συνειδητοποιοῦσαν τὸν κίνδυνο καί ἐγκατέλειπαν τὴν πόλη γιά νά ἀνέβουν στὰ βουνά. Θὰ ἦταν σκόπιμο νά σημειώσουμε ὅτι οἱ Λαρισινοὶ Ἰσραηλίτες δειχτηκαν πάντοτε καλοὶ πατριῶτες. Ὅσοι στρατεύθηκαν στὸν πόλεμο τοῦ 1940 πολέμησαν μὲ αὐταπάρνηση, ἴσως καί φανατισμό, γιατί ἤξεραν ὅτι νίκη τοῦ Ἀξονα σήμαινε γι' αὐτοὺς ἀφανισμός. Στὴ Γερμανία εἶχαν ὑψωθεῖ οἱ καμινάδες τῶν κρεματορίων, ὅπου, ἀνάμεσα στὰ ἑξὶ ἑκατομμύρια, βρῆκαν τραγικὸ θάνατο καί οἱ Λαρισινοὶ Ἰσραηλίτες.

Ὑστερα ἀπὸ τόσες συμφορές, ὅσοι σώθηκαν καί παλιννόστησαν, ξαναδημιούργησαν τὰ νοικοκυριά καί τίς ἐπιχειρήσεις τους, συνεχίζοντας τὴν παράδοση τῶν προγόνων τους μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπίδοση στὸ ἐμπόριο.

ΟΛΥΜΠΙΟΣ

[Τὸ ἄρθρο αὐτὸ, πού ὑπογράφεται μὲ τὸ ψευδώνυμο «Ὀλύμπιος» δημοσιεύθηκε στὴν ἐφημερίδα «Λάρισα», στίς 4.12.1978].

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΗΣ

Πομπώδης έξοδος του Σουλτάνου εκ Λαρίσης, κατά τό έτος 1669.

Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΣΤΗ ΛΑΡΙΣΑ

Στίς μελέτες γιά τήν σύστασι του πληθυσμού τής Λαρίσης, κυριαρχική θέσι καταλαμβάνει τό εβραϊκό στοιχείο πού, από τά βάθη τών αιώνων, τά βήματα τής διασποράς του ώδήγησαν ένα σημαντικό κομμάτι στού ήλιοθερμεμένο Γιαβόν, όπως άποκαλείται εβραϊστί ή Έλλάδα, ή όποία έγινε μιά από τίς πιό φιλόξενες έστίες του Γκαλούθ (Διασποράς).

Η άνθρωπότητα χρωστάει στήν προσφυγιά τών Βυζαντινών τό φώς του πολιτισμού τής καί στή διασπορά τών Έβραίων τήν οικονομική άνθισι καί διακίνησί τής.

Καί γιά νά θυμηθούμε τά προλεγόμενα στήν υπό έκδοσι ιστορία τών «Έβραίων τής Λαρίσης» του δημάρχου κ. Δ. Χατζηγιάννη «ό παραλληλισμός τής μοίρας τών δύο φυλών, έλληνικής καί εβραϊκής, υπενθυμίζει τί καί οι δύο απέδωσαν στήν ανθρωπότητα. Χωρίς νά είναι ανάγκη νά δοθι τό μέτρον τών υπηρεσιών έκάτερας, θά ήδυνάμεθα νά πούμε ότι καί οι δύο δέν όφείλουν στήν ανθρωπότητα. Τάς όφείλει αύτή».

Διά μέσου τών αιώνων Έλληνες καί Έβραίοι, εύρέθησαν συνοδοιπόροι στόν κοινό δρόμο μαρτυρίου αλλά καί θριάμβων.

Η Έλλάδα, παρέσχε στούς Ίσραηλίτες, άπ' άρχαιότατων χρόνων, καταφύγιον σωτηρίας, αλλά καί άπετέλεσε, παράλληλα, στίβον άνελίξεως καί εύδοκιμήσεώς των.

Η άρχαία Αθήνα δέν τούς έκράτησε ποτέ μόνιμως. Η Λάρισα, όμως, κατέστη μόνιμο έδρανό τους

καί μάλιστα, σέ χρόνια έκλάμψεώς τής, άπετέλεσε τήν περιώνυμη καί κοσμοξάκουστη «Μάντρε ντ' Ίσραέλ» Μητρόπολι του Ίσραήλ, δηλαδή πράγμα πού σημαίνει ότι ή λαρισαϊκή εβραϊκή Κοινότης, έγνώρισε άκμή, πού άσφαλώς είναι συνυφασμένη μέ τήν παλιά αϊγλή τής πόλεώς μας.

Αύτου, λοιπόν, του προοδευτικού στοιχείου τήν ενεργειακή ύπαρξι θά εξιστορήσωμε σέ συνέχεια σημειωμάτων μας, τά όποία, παράλληλα, θάναί καί μιά εύχάριστη άναδρομή στήν άρχαία, τή μεσαιωνική, τήν τουρκοκρατούμενη καί τήν μεταπελευθερωτική Λάρισα, ή όποία, μέ τήν σειρά τής, όφείλει πολλά καί στούς Έλληνοεβραίους πολίτας τής.

Ας άναδράμωμε, λοιπόν, πρός τίς πηγές του θέματός μας. Μέχρι τόν 2ον π.Χ. αιώνα οι Ίσραηλίτες μέν όνομαζόντουσαν Σημίτες καί Υίοι του Ίσραήλ, οι κάτοικοι δέ τής Νοτιωτάτης Βαλκανικής Έλληνες. Τό έθνικό όνομα Έβραίοι, μέ τό όποιο πέρασε ό περιούσιος λαός στήν παγκόσμια ιστορία, γίνεται γνωστό καί χρησιμοποιείται κυρίως μετά τήν Αίχμαλωσία, τότε περίπου, πού οι Έλληνες όνομαζόντουσαν Βυζαντινοί καί Γραικοί άργότερα.

Τό όνομα Ίσραήλ σημαίνει κραταίος, δυνατός, τό τοιούτον δέ Έβραίοι σημαίνει «περάτες» διαβατάρηδες καί όφείλεται στό γεγονός τής διαβάσεως του Εύφρατη άπ' τόν Γενάρχη Αβραάμ, ό όποίος είχε όνομαστει «έβρί» — περάτης.

Γεμάτη έπικές σελίδες είναι και η Ιστορία των Έβραίων — όπως και των Ελλήνων — άποκορύφωμα της οποίας άποτελούν τα γεγονότα της εθνικής των αντίστασης, που είχαν ως άποτέλεσμα τραγικό την ύποταγήν τους και τό δρώμα αλλά και τό θαύμα της έπιβιωτικής διασποράς των, που άνέδειξε μιά σειρά σφοδούς του πνεύματος και της οίκονομικής ζωής στους τόπους της προσφυγιάς των. Κι αυτό, άνάμεσα σε τρομακτικά πογκρόμ, που άρχισαν άμέσως μετά κι άποκορυφώθηκαν στην ιεροεξεταστική Ίσπανία και στην χιτλερική Γερμανία των καιρών μας.

Τό 1930 άριθμούνται περί τά 16.000.000 Έβραίων σ' όλον τόν κόσμο και σήμερα περίπου 6,5 εκ. ψυχές έθυσιάσθηκαν στο βωμό της μισαλλοδόξου βίας του άνθρώπου.

Μετά την πρώτη Διασπορά, την Αίχμαλωσία και την Έξοδο, συναντούμε τούς πρώτους Έβραίους νά έγκαθίστανται και νά ίδρύουν παροικίες στα παράλια της Μεσογείου.

Κυρίως τό έβραϊκό στοιχείο έμφανίζεται στη Θεσσαλία και Μακεδονία κατά τόν 5ον μ.Χ. αιώνα άσχολούμενο στο εμπόριο και στην βιομηχανία.

Μία τέτοια παροικία, που άνεπύχθη σε άνθηρή και έξακουστή κοινότητα, υπήρξε και η της Λαρίσης, η οποία άριθμεί κάπου 1.800 χρόνια ζωντανής ύπάρξεως. Κι αυτό άποδεικνύεται από τό γεγονός ότι ο άπόστολος Ήρωδιών, προς τούς Έβραίους της Λαρίσης, πρωτοεκήρυξε τόν Χριστιανισμό τό 150 μ.Χ. και προς τούς όποιους ο Παύλος άπευθύνεται μέ τά λόγια: «άσπάσασθε τόν Ήρωδιώνα τόν συγγενή μου».

Άλλά η συγκρότηση της έβραϊκής Κοινότητας της Λαρίσης, άνεπύχθη, κυρίως μετά τόν 14ον αιώνα, μέ την έλευσι πολλών Ίσπανοεβραίων, που κατέφυγαν στην Έλλάδα καταδιωγμένοι και προγεγραμμένοι από τούς Ίσπανούς, και έφθασε στον κολοφώνα της τούς 15ο, 16ο, 17ο και 18ο αιώνα.

Κατά τό διάστημα αυτό η ισραηλιτική Κοινότης Λαρίσης καθίσταται η περιώνυμος «Μάντρε ντ' Ίσραέλ», δηλαδή Μητρόπολι του Ίσραήλ, μέ ιδιαίτερο λειτουργικό στίς μεγαλοπρεπείς Συναγωγές της που όνομάζεται χαρακτηριστικώς «Μαζχάρ Ρουμάνια», δηλαδή Ρωμαϊκό Λειτουργικό (Βιβλίο Προσευχών). Έδώ στη Λάρισα, κατά την ίδια περίπου εποχή, έγράφησαν από τούς σφοδρούς του Ίσραήλ τά περίφημα «Πιγιουτίμ» (ποιήματα) που είναι από τά σπανιώτερα διαμάντια της έβραϊκής Μούσας.

Στην Λάρισα έλειτούργησε, έπίσης, η περίφημη «Γιεσιβά», δηλαδή Πανεπιστημιακή Σχολή, ίδρυμα του Τσελεμπί (άρχοντας) Έλιγιά.

Από την εποχήν της Τουρκοκρατίας, αρχίζει ο χαλασμός των Έβραίων, και παρά τά προνόμια του Σουλτάνου, πού τά καταπατούσε η άδηφαγία των κατά τόπους τυραννίσκων του.

Άνέκαθεν οι Έβραίοι της Λαρίσης, συνύφαναν την ύπαρξή τους μέ την Ιστορία της πόλεως αυτής και στίς καταδρομές και στους θριάμβους των Λαρισαίων, είχαν κι αυτοί τόν κλήρο τους.

ΟΙ ΛΑΡΙΣΙΝΟΙ ΙΣΡΑΗΛΙΤΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙ ΤΟΥ 1881

Η άνατολή της άπελευθερώσεως της Θεσσαλικής πρωτεύουσας, ως ήτο φυσικό, εύρε και τούς Λαρισινοί Έβραίους στο πόδι και γιά έναν λόγο ακόμη περισσότερο: Γιατί η Τουρκοκρατία, όσο πόρεσε, τούς είχε καταφέρει θανάσιμα πλήγματα και η κατάργησή της έσήμαινε γι' αυτούς την άπαρχήν μιάς νέας ζωής.

ΕΒΡΑΪΚΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΗΣ

ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ ΚΑΙ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣΤΕΣ

Η Ίσραηλιτική Κοινότης Λαρίσης άνέκαθεν έδωσε στο πανελλήνιο έξέχουσες προσωπικότητες της έπιστήμης, των γραμμάτων και της κοινωνικής ζωής. Από τη Λάρισα κατάγονται μιά σειρά στυλοβάτες της δημοσίας οίκονομικής και πολιτικής ζωής της, όπως οι βουλευτές Θεσσαλονίκης Ίσχάκ Ίιέσονά, Άλχανάτη και Ίσχάκ Άβραάμ Σακή (και γερουσιαστής) και οι δηματικοί σύμβουλοι Λαρίσης, Χαΐμ Άλχανάτη, Σαλβατώρ Άβραάμ, Μπένιο Λεβή, Ραφαήλ Σαμπατάι, κ.ά., οι όποιοι μεγάλες ύπηρεσίες προσέφεραν στην Κοινότητα και στην πόλη.

Μέ την παράδοσι λοιπόν της πόλεως από τόν Τουρκο πολιτικοστρατιωτικό διοικητή της Χαλήλ Πασά, στα χέρια του άπελευθερωτικού Στρατού τό πρωί της Κυριακής της 31 Αυγούστου 1881, οι Έβραίοι της Λαρίσης, διεκρίθησαν στίς πρώτες γραμμές του παραληρούντος από ιεράν συγκίνηση λαού.

Τά της ύποδοχής, έκ μέρους των Ίσραηλιτών του ελληνικού στρατού, παραλαμβάνομε από τό ήμερολόγιο του μεγάλου Άρχιραββίνου της Λαρίσης και Θεσσαλίας Συμεών Άαρών Πέσαχ.

Ο Πέσαχ διέμενε χρόνια στη Θεσσαλική Μητρόπολι, όπου διετέλεσε πρόεδρος του Μεγάλου «Μπέθ Ντίν» (Ιεροδικείου) της Θεσσαλίας, που έδρευε στη Λάρισα, κι άπ' όπου άνελίχθη εις γενάρχην των Έλληνοεβραίων, άναδειχθείς εις τόν άρχιραββινικόν θρόνον, μετά τόν θάνατον του άλλου μεγάλου ιεράρχου Δαυίδ Άντζελ, κατ' άπόλυτον έκλογήν υπό της Ραββινικής Συνόδου της Έλλάδος.

Ο Θεσσαλάρχης αυτός των Έβραίων, προσέφερε πολύτιμες ύπηρεσίες στο έθνος και βοήθησε όσον όλίγοι στην κατάλυσι του τουρκικού ζυγού και στην άπελευθέρωσι της Θεσσαλίας, καθώς και στην μεταπελευθερωτική άποκατάστασι και περίθαλπι των πολεμοπαθών της εποχής εκείνης.

Υπήρξε σφοδός καθοδηγητής όλων των έβραϊκών καθιδρυμάτων της Θεσσαλίας, συνέγραψε περί τά 15 έργα στην έβραϊκή, τά όποια και μετεφέρθησαν προσφάτως στο Ίσραήλ γιά έκδοσι, κληρονομώντας στον δξιο συνεχιστή του υίο του Μωυσή Πέσαχ, την όντότητά του, η οποία υπήρξε τέτοια, ώστε κι αυτός ακόμη ο μεγάλος Τρικούπης νά τόν συμβουλευέται γιά τά κορυφαία έλληνοεβραϊκά έθνικά ζητήματα και άλλα πολλά.

Άλλ' ός δούμε μιά άνέκδοτη σελίδα από την έθνοτοπική Ιστορία, η οποία άφορά την συμμετοχή των Ίσραηλιτών στην άπελευθέρωσι και ειδικά στην ύποδοχή του Βασιλέως Γεωργίου Α' στη Λάρισα λίγο μετά, όπως την περιγράφει ο άείμνηστος Πέσαχ:

Οι «Πατέρες» της Κοινότητας, κρατώντας στο ένα χέρι τά ιερά βιβλία και μέ άναμμένες λαμπάδες στο άλλο, συναντήθηκαν μέ την βασιλικήν πομπή παρά την «Κομμένη Γή» (πέρα άπ' τη Φιλιππούπολι) κι εκεί ακούστηκε τό πρώτο «ώς εϋ παρέστης» στην έβραϊκή γλώσσα.

Έν συνεχεία στη Λάρισα ο Πέσαχ, έχοντας ως μεταφραστή του τόν πρωθιεράρχη Άντζελ, ξεφώνησε εις ε

βραιοίσπανικὴν γλῶσσα ἔσαν ἄκρως φιλελληνικὸ μνημιώ-
δῃ λόγῳ πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ἰδοὺ λίγα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν λόγῳ ἐκείνου:

« Ἀδονάι (Κύριε), ἐν ὀνόματί Σου πράττοντες ἐπετύχα-
μεν καὶ δέομαί Σοι. Δυνάμωσον καὶ ἰσχυροποιήσον αὐτὸν
τὸν Βασιλέα καὶ τὸν λαόν καὶ διαφυλάξέ τους ἐν ἐλευθερίᾳ
καὶ εὐπραγίᾳ. Ἀμήν.

Ἐνδοξοὶ ἀρχηγοὶ καὶ ἐλευθερόφρονες στρατιῶται:

Ἡ ἐνταῦθα Ἰσραηλιτικὴ Κοινότης, μία τῶν ἀρχαιοτέ-
ρων καὶ ἱστορικωτέρων Κοινοτήτων τῆς Βαλκανικῆς, χαι-
ρετὰ σήμερον τὴν πανηγυρικὴν ἐλευσίαν σας, μὲ ἐγκάρδιον
χαρὰν καὶ ἐνδόμυχον ἀγαλλίασιν καὶ ἀναγράφει χρυσοῖς
γράμμασι εἰς τὰ χρονικά της τὴν ἀρχὴν νέου βίου, συνο-
δευομένου μὲ τὰ ἀναθὰ τῆς ἐλευθερίας».

Τὴν ἐβραϊκὴν πομπὴν συνεπλήρωσαν 12 ἀγγελόμορφα
παιδιά μὲ ἐθνικὲς στολές καὶ δύο σημαῖες, μιά ἐβραϊκὴ καὶ
μιά ἑλληνικὴ, πάνω στὶς ὁποῖες ἐγράφετο καὶ στὶς δύο
γλῶσσας, «εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος».

Μάλιστα ὁ χορὸς αὐτὸς τῶν παιδιῶν ἔψαλε κι ἓνα πα-
τριωτικὸ ᾄσμα, πού τὸ ἔχε συνθέσει ὁ ἐβραιολαρισινὸς κα-
θηγητὴς Σαμουὴλ Φαρστζή, μὲ τίτλο: «Αὐτὴ ἡ μέρα τῆς
σωτηρίας μας».

Μετὰ τὴν ἐπίσκεψί του στὸν Μητροπολιτικὸ ναὸ τοῦ
Ἁγίου Ἀχιλλεῖου ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἐπεσκέφθη τὴν
Μεγάλην Συναγωγὴν, πατώντας ἐπάνω σὲ ταπητοστρωμέ-
νο δρόμο, ὁ ὁποῖος ἄρχισε ἀπὸ τὰ σημερινὰ γραφεῖα τοῦ
«Κήρυκος» μέχρι τῆς εἰσόδου τῆς Συναγωγῆς, ὅπου εἶχε
στηθεὶ δάφνην ἀψίδα. Στὴ μέση τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Συ-
ναγωγῆς, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ὁ λαὸς ἐξέπεμψαν τὴν ἀνάλογην
μὲ τὴν περίστασι «Εὐχὴν πρὸς τὸν Βασιλέα».

Τὴν ἐπομένη, τὸ Ἱερατεῖο καὶ ἡ ἐβραϊκὴ Δημογεροντία,
ἀνταπέδωσαν τὴν βασιλικὴ ἐπίσκεψι στὰ βασιλικά ἀνάκτο-
ρα, τὰ ὁποῖα ἦσαν στὸ σημερινὸ κῆπο Παιδικῆς Χαρᾶς.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι καὶ τὴν ἀποκατάστασιν Χρι-
στιανῶν καὶ Ἰσραηλιτῶν, ἡ ζωὴ ἄρχισε νὰ προχωρῇ πλέον
μὲ γοργὸν ρυθμό.

Ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότης ἀριθμοῦσε
κάπου 1.800 ψυχές μὲ τέσσερις Συναγωγές καὶ ἄλλα ἰδρύ-
ματα.

Μὲ τὴν ἀπογραφὴ τοῦ 1882 οἱ Ἑβραῖοι
τῆς Ἑλλάδος, κατενεμήθησαν σὲ 7 Κοινό-
τητες καὶ ἀνῆρχοντο κατὰ πόλεις: Εἰς Λάρισαν 2.800,
Κέρκυρα 5.000, Τρίκαλα 1.100, Βόλος 650, Χαλκὶς 500
καὶ Ζάκυνθος 300. Στὴν Ἀθήνα δὲν ὑφίσταται Ἰσραηλιτι-
κὴ Κοινότης. Στὴν ἀπογραφὴ πάλι τοῦ 1907, ἡ Λάρισα εἶχε
1.069 Ἰσραηλιτες, τὰ Τρίκαλα 553, ὁ Βόλος 885.

Ἡ Λάρισα, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἰσραηλιτικὸ στοιχεῖο, ὑ-
πῆρξε πρὸ 80 - 100 ἐτῶν τὸ κέντρον τῆς ἐβραϊκῆς ἀρχον-
τιᾶς. Ἐδῶ, σ' αὐτὴν τὴν πόλιν, ἤκμασαν οἱ περίφημοι
«Τσελεμπίδες» (ἀρχοντες) προεστοῖ τῶν
Ἑβραίων Θεσσαλίας καὶ ὅλης τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος.

Ὁ τίτλος τοῦ «Τσελεμπί» ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦταν ἄκ-
ρως τιμητικὸς καὶ διακριτικὸς καὶ ἀπενέμετο σὲ ἐκείνους
πού ἐπεβάλλοντο γιὰ τὴν κοινωνικὴ θέσι τους. Οὐτὲ ὁ χῶ-
ρος, ὅμως, οὐτὲ ὁ χρόνος μᾶς παίρνει γιὰ νὰ παραθέσουμε
τὸ «Λίμπρο ντ' Ὅρο» (Χρυσὴ Βίβλος) τῶν Ἑβραίων «Τσε-
λεμπί» τῆς Λαρίσης. Εἶναι μακρὸς καὶ κοσμεῖται ἀπὸ περι-
λαμpra ὀνόματα σοφῶν ἀρχόντων, προεστώτων, οἱ ὁποῖοι
μὲ τὴν θέσι τους, πολλές φορές, ἔσωσαν ὁλόκληρες κατα-
στάσεις καὶ συνέβαλαν ὅσον ὀλίγοι στὴν ἀνέλιξι καὶ ἰδιαι-
τάτα στὴν οἰκονομικὴ ἀνοδο τῆς Λαρίσης γενικώτερα.

ΙΣΡΑΗΛΙΝΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΗΣ

Ἐπὶ Συναγωγές, ἀναφέρει ἡ ἐθνοτοπικὴ ἱστο-

ρία, κοσμοῦσαν τὴν Λάρισα τὸν περασμένο αἰῶνα καὶ ὡς
τὶς ἀρχές τοῦ διανομένου. Εἶχε δηλαδὴ ἡ πόλις:

1) Τὴν Ἱερὰ Συναγωγὴν «Ἐς Χαγὴμ», πού σημαίνει
«Δέντρο τῆς Ζωῆς». Ἐτσι ἐλέγοντο οἱ Συναγωγές (ἐκκλη-
σίες) στὴν Βυζαντινὴ ἐποχὴ, πράγμα πού, σὺν τοῖς ἄλλοις,
ἀποδεικνύει τὴν ἀρχαιότητα τῶν Ἑβραίων τῆς Λαρίσης.
Κατὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ οἱ Συναγωγές προσονομαζόντουσαν
καὶ «Ἐς Ἀντάσθ», πού σημαίνει πάλι «Δένδρο τῆς Γνώ-
σεως».

2) Τὴν Ἱερὰ Μικρὰ Συναγωγὴν.

3) Τὴν Συναγωγὴν τῶν Σεφαραντίμ.

4) Τὴν Συναγωγὴν τοῦ Τσελεμπί Δαυὶδ Σακῆ.

5) Τὴν ἰδιωτικὴ Συναγωγὴν τοῦ Τσελεμπί Ἀβραάμ Σαρ-
πεθαί ἢ Σαρπετάι.

6) Τὴν ἰδιωτικὴν τοῦ Τσελεμπί Σαλῶμ Χακὴμ καὶ

7) Τὴν Ἱερὰ Συναγωγὴν Ταλμούδ Τορά (Σχολῆς).

Ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λατρευτικοὺς χώρους, πού ἔγι-
ναν κατὰ διάφορα χρονικά διαστήματα, σώζεται σήμε-
ρα, ἀνακαινισθεῖσα μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον, τῇ συν-
δρομῇ τῆς μεγάλης ἐβραιοαμερικανικῆς ὁργανώσεως
«Τζόιντ», ἡ πρώτη μεγάλη Συναγωγὴ «Ἐς Χαγὴμ», ἐπὶ οἰ-
κοπέδου πού εἶχε δωρῆσει στὴν Κοινότητα ὁ Τσελεμπί
Ἑλίου Κοέν.

Ἡ ἀνέγερσις αὐτῆς τῆς Συναγωγῆς ἔχει ἱστορίαν. Συν-
δέεται δὲ μὲ μιά μεγάλη καταστροφὴ, πού ἔλαβε χώραν ὑ-
πὸ τὶς ἐξῆς συνθήκες:

Τὸ ἔτος 1857 (ἐβραϊκὸ 5617) ἔγινε μιά μεγάλ-
η πυρκαϊά, πού κατέστρεψε δύο Συναγωγές στὴν ἐβραϊκὴ
συνοικία Ἐξ Δρόμοι, ἔξι μισροσίμ (παρεκκλήσια) καὶ πολλὰ
σπίτια καὶ καταστήματα συμπολιτῶν Ἑβραίων.

Τὰ πρωτόγονα μέσα κατασβέσεως τῆς φωτιᾶς δὲν ἦσαν
ἄλλα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπὸ τοὺς κουβάδες, τὶς
στάμνες, τὰ ἄσκιὰ καὶ τὰ δημοτικὰ βαρέλια, πού ἔσερναν οἱ
πτωχοὶ «Σακατζῆδες», πού ἄδειαζαν γιὰ λίγες πενταροδε-
κάρες τὸ θολὸ νερὸ τοῦ Πηνειοῦ στὰ πῆλινα «κιούπια» τῶν
σπιτιῶν. Ἡ φωτιά, ἀδηφάγος καὶ ἀκαταμάχητος, σχεδὸν
κατέστρεψε τὰ πάντα στὸ δρόμο της.

Τότε ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότης, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς ἀρ-
χιραβίνους καὶ τοὺς «Τσελεμπί», ἐκινήθη ἀνά τὸ πανελ-
λήνιον καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ μὲ ἐρανικὰ χρήματα πού συ-
νεκεντρώθησαν, ἀνοικοδομήθησαν τὰ καέντα καὶ ἡ Συνα-
γωγὴν πού συνεπληρώθη μεταπολεμικά.

Ἐπὶ Ἐπιτροπείας τῶν Ὁββαδία Μπαντόφ καὶ Χαΐμ Ἰσάκ
Ἀλχανάτ (πάππου τοῦ συμπολίτου φαρμακοποιοῦ κ. Χαΐμ
Ἀλχανάτ) ἄρχισε ἡ ἀνέγερσις τῆς περικαλλοῦς Συναγω-
γῆς, ἡ ὁποία ἐπερατώθη τὸ ἔτος 1860 (ἐβραϊκὸ 5621) κα-
τὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐβραϊκῆς Νεομηνίας, πού συμπίπτει μὲ τὸ
ἐνδιάμεσο τῶν ἑλληνικῶν μηνῶν Ὀκτωβρίου - Νοεμ-
βρίου.

Σπουδαῖο ρόλο στὴν ἐπανακμὴ τῆς ἐβραϊκῆς παροικίας
καὶ τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος, ὅπως εἶναι ἐπισήμως ἀ-
ναγνωρισμένη ἡ ἐστία τῆς Λαρίσης, σπουδαῖο ρόλο ἔπαιξε
ὁ Τσελεμπίς Ἑλινιά Κοέν. Ὁ ραββῖνος Ἀβραάμ Φινσῆ,
πού πέρασε ἀπὸ τὴν πόλιν μας τὸ ἔτος 1851, φιλοξενηθεὶς
ἀπὸ τὴν χήραν τοῦ Κοέν Ρεκούτσια (Ρεβέκκα), συνήντησε
τέτοια ἀρχοντιά, ἐμπρακτὴ φιλανθρωπία καὶ πνευματικὴ
δραστηριότητα στὸν Οἶκο Κοέν, ὥστε στὸ βιβλίον πού ἐξέ-
δωσε ἀργότερα στὸ Βελιγράδι «Σέφερ Λεκοτέρ Ἀζοάρ»
(Βιβλίον Καθβαλιστικῶν Περικοπῶν), γράφει πάρα πολλὰ
γιὰ τὸ εὐάγες ἔργον τῶν Κοέν στὴ Λάρισα, Σμύρνη, Θεσ-
σαλονίκη, Ἀνδριανούπολι, Σεράγιεβο καὶ ἄλλοι, ὅπου εἴ-
χαν ἰδρύσει καὶ λειτουργοῦσαν μεγάλης Γιεσιβῶθ (Σχο-
λές).

Τῆς ἀρχόντισσας ἐκείνης ἵδρυμα ὑπῆρξε καὶ τὸ πρῶτο
Μεγάλον Σχολεῖον τῶν Ἑβραίων τῆς Ἀνατο-

λῆς, πού δέν ὑφίσταται σήμερα, στή Λάρισα.

Παρά τήν Συναγωγή, ὑφίστατο τό Μέγα Ἱεροδικεῖο Θεσσαλίας (Μπέθ Ντίν) καί ἡ Κοινοτική Βιβλιοθήκη, ἡ ὁποία ἦταν ἀπό τά σπουδαιότερα ἐβραιοελληνικά πνευματικά κέντρα τῆς Ἑλλάδος, μέ πολύτιμα χειρόγραφα γιά τήν ἐθνοτοπική μας ἱστορία, τῆς ὁποίας οἱ πολύτιμοι θησαυροί καί τά κειμήλια ἐλεηλατήθησαν ἀπό τοὺς Χιτλερικούς, κατὰ τήν κατοχή, εἰς σημεῖον ὥστε νά μὴ σώζεται σήμερα οὔτε ἶχνος των κᾶν.

Τά ἔτη 1865 - 70, ἡ Ἰσραηλτική Κοινότης Λαρίσης, λόγω τῆς θέσεώς της καί τῆς οἰκονομικῆς καί πνευματικῆς ἀκμῆς της, ἔτυχε τῆς ἰδιαίτερας φροντίδος τῆς «Ἀλλιάνας Ἑσραελίτ Οὐνιβερσέλ» (Παγκοσμίου Συνδέσμου Διασπορᾶς), πού ἐδρεῦει πάντοτε στό Παρίσι.

Ἡ «Ἀλλιάνας», λοιπόν, θέλοντας νά διατηρήσῃ πάντα τήν «Μάδρε ντέ Ἰσραέλ», ἵδρυσε στήν Λάρισα μιά πρότυπη Σχολή Διεθνῶν Σπουδῶν, ἡ ὁποία ἀπέδωσε στὸν διεθνή Ἑβραϊσμὸν διασήμους σοφοὺς καί ἐπιστήμονες τοῦ Λόγου καί τῆς Γραφῆς.

ΕΒΡΑΪΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΗΣ

Πιστοὶ στὰ πατροπαράδοτα οἱ Ἑβραῖοι τῆς Λαρίσης, παρὰ τίς ἀναπόφευκτες ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος καί τήν ἀναγκαίαν προσαρμογὴ τους σ' αὐτό, ἐξακολουθοῦν νά διατηροῦν τὰ πατροπαράδοτα θέσμιά τους. Βέβαια σήμερα δέν ζοῦν σύμφωνα μέ τοὺς «Νομοκάνονες» ἢ «Ἀσκαμᾶ».

Ὡστόσο δέν παραβιάζουν τὰ παλαιά, πού κι ὅταν τὰ ἀνανεώνουν δέν παύουν ἀπὸ τοῦ νά τὰ σέβονται παντοῦ καί πάντοτε.

Οἱ «Ἀσκαμᾶ» αὐτοὶ εἶναι ὅμοιοι μέ τὰ «ὑποσχετικά γράμματα» τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καί ρυθμίζουν καί κατεδίκαζαν ἢ συγχωροῦσαν καί πάντα ἀπολοιοῦσαν πολλὰ ζητήματα.

Ἰδοὺ ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ ἓναν «Ἀσκαμᾶ» τῆς Ἑβραϊκῆς Δημογεροντίας καί Ἀρχιρραβινείας τῆς Λαρίσης, πού ἀπηχεῖ τῇ ζωῇ τῆς κοινωίας μας πρὸς 150 ἐτῶν.

«Ἡμεῖς, οἱ Δημογέροντες καί ἄρχοντες τῆς Κοινότητος τῆς πόλεως Λαρίσης, παρατηρήσαντες τὴν σπατάλη, ἔνεκα τῆς ὁποίας πολλοὶ νοικοκυραῖοι καί πτωχοὶ δυσκολεύονται διὰ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, οἱ δὲ νέον Ἰσραηλῖται, δέν ἀκολουθοῦν τὴν ὁρθὴν ὁδόν.

Τῇ συναινέσει καί τοῦ Ἀρχιρραβίνου μας Ἰωσήφ Μόλχο καί ἀφοῦ ἐξετάσαμε καλῶς τὰ ζητήματα, ἐκανονίσαμε τοὺς παρακάτω ὁρισμοὺς:

1) Κανένας ἄνδρας δέν θά δεξιόται τῇ νύφῃ μέ «παντέρου» (ντέφι) κ.λπ. ἀλλὰ κατὰ πῶς πρέπει, ἀπλᾶ, ἐκτός τοῦ πατρὸς ἢ μητρὸς ἢ ἄλλων συγγενῶν στενῶν τῶν πιθανῶς ὀρφανῶν κορασιδῶν.

2) Κατὰ τοὺς ἀρραβῶνας νά μὴ δίδεται τοῦ λοιποῦ «Τρόκος», δηλαδὴ νά μὴ γίνεται πιά ἀνταλλαγὴ προγαμηλίων δώρων, εἰμὴ μόνον τὸ «Κινιάν», δηλαδὴ νά δίδεται ὁ ὀρκωτὸς λόγος μ' ἓνα ἀπλὸ μαντήλι κ.λπ.

Ἀντ' αὐτῶν θά προσφέρεται ἀπὸ τίς οἰκονομίες συσσώπιο στοὺς ἀναγκαιοῦντας καί νά μὴν προσφέρονται «σουσαμάτ καί σερμπέτια» πολυδάπανα στίς γιορτές, παρὰ μόνον νά ραντίζονται τὰ χέρια μέ «Ἄγουα Ροζάδα», δηλαδὴ τριανταφυλλόνερο.

Ὅλα τὰ ἄνω παραγγέλματα νά τηροῦνται δυνάμει τοῦ Ἁγίου Νόμου εἴτε διὰ τοὺς δίδοντας εἴτε διὰ τοὺς λαμβάνοντας.

Τὸ περίφημο Μενχίρ. Ἀπὸ τίς πρῶτες καλλιτεχνικῆς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου, ἀνάγεται στὸ 1800 - 1700 π.Χ. ἔχει ὕψος 1,95 μ. πλάτος 0,60 καί πάχος 0,10 μ. Εἶναι γλυπτὸ ἀέσι-δρόπετρα (σκιουπιέ) φτιαγμένο μέ πέτρινα ἐργαλεῖα καί παριστᾷ μιά ἀρχόντισσα, τῆς ὁποίας διακρίνονται ἀμυδρά τὰ χέρια, τὰ πόδια, ἡ διακόσμηση τῆς ἐνδυμασίας, ἡ ζώνη καί τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς κεφαλῆς. Τέτοια Μενχίρ ὑπάρχουν 5 μόνον σ' ὅλον τὸν κόσμον. Στὴ Λάρισα, στὸ Ἰσραήλ, στὴ Ρουμανία καί δύο στὴ Γαλλία. Βρέθηκε στὸ «Σουφλί Μαγούλα», κοντὰ στὸ ἐργοστάσιο ζαχαρέως, ὅπου ἦταν προϊστορικός συνοικισμός.

...Ἐγένετο, Νισάν 5591 (1790) ἐν Λαρίσῃ.

Ἄλλος «Ἀσκαμᾶ», ἀπηχώντας εὐγλωττότερα τὰ κοινωικά ἤθη τῆς ἐποχῆς, καθορίζει τὰ τῆς προίκας διὰ τοῦ «Κετουμπᾶ» (προικοσυμφώνου), ἀφοῦ ἐλέγχει δριμύτατα τὴ σπατάλη καί τὴν ἐπίδειξη, ἀν ὅχι καί τὸ «συβαριτισμὸ» τῆς τοτεσινῆς ἑλληνοεβραϊκῆς κοινωίας.

Ἰδοὺ ἓνα χαρακτηριστικὸ ἀπόσπασμα: «...ιδόντες ὅτι ἡ γῆ συνταράσσεται λόγω τῆς ἀκρίβειας καί τῆς ἐλαττώσεως τῶν δοσοληψιῶν (ἀπαξία ἐργασίας) καί τῶν μεγάλων γενομένων ἐξόδων, ὥς μὴ ὤφειλε νά πράττεται καί ἐπειδὴ σπαταλᾶται ἀναιτίως ὁ πλοῦτος πάντων καί ἡ εὐμάρεια κατέρχεται, πρὸς βλάβην τῶν πτωχῶν πού ζητοῦν ἄρτον καί δέν εὐρίσκουν καί δέν εἶν' εὐκόλουν συνεπεία τούτου εἰς πολλοὺς νέους καί νέες νά ζευγαρωθοῦν (μέ γάμον). Ἡμεῖς, οἱ Προεστοί, εἵπομεν καί ἀπεφασίσαμεν πρὸς αὐτοὺς καί ἀλλήλους:

Δι' αὐτὸ συνήλθαμε ἐπὶ τούτῳ τῷ «Μπέθ Ντίν» (Ἱεροδικεῖο) καί συντάξαμε καί ἐπιβάνομεν περιορισμοὺς διὰ νά ἐξοικονομηθοῦν οἱ πτωχοί: Καταργοῦμε τὸν καλοφαγιμόν, παντοῦ καί πάντοτε. Εἰς τὰς γαμηλίας τελετὰς νά μὴν ἀνταλλάσσωνται δῶρα: Ἡ προίκα νά δίδεται εἰς τρεῖς κατηγορίας α) οἱ ψωμοζήτες πτωχοὶ νά δίδουν ἓνα κουταλάκι κι ἓνα πηροῦνι καί ἀντὶ 12 καί 1.500 ἐριῶν (νομίσματα), οἱ μεσαῖοι 2.000 καί οἱ εὐποροὶ μέχρι 3.000. Στὶς ἐπιταγὲς θά δίδωνται 10-20 παράδες ἐπὶ ταῖς χιλιάς ὑπὲρ τοῦ Ταμείου Περιθάλψεως Ἀσθενῶν καί δι' ἀποκατάστασιν πτωχῶν.

Οἱ 7 Δημογέροντες καί οἱ λοιποὶ ἄρχηγοί.

Έν Λαρίση 12 Σεβάρ (Φεβρουαρίου) 5631 (1871).

● Αὐτοὶ οἱ Ἀσκαμά εἶναι παράλληλοι σχεδόν με τοὺς χριστιανικοὺς τῆς ἰδίας ἐποχῆς, με τοὺς ὁποίους καταδικάζονταν «τὸ στόλισμα τῶν γυναικῶν με φλωριά, οἱ ἀσχημοπρεπεῖς ἀταξίες, οἱ πολυτελεῖς γάμοι» κ.λπ.

Οἱ νιορτές τῶν Ἑβραίων, διατηρώντας πάντοτε τὸν ἐθνοθηρησκευτικὸν τοὺς χαρακτῆρα εἶναι τοῦ «Ρῶς Ἀσανά» (Νέου Ἑτους), «Κιπού» (Ἑξιλεώσεως), «Σουκώθ» (Σκηνοπηγίας), «Χανουκά» (Ἑγκαίνιων), «Σεβάρ» (τοῦ Πρασίνου), «Πουρίμ» (Κλήρων). Τὸ «Πέσσαχ» (Πάσχα), τὸ Σαβωνώθ (Σάββα - Σαββατῶν) καὶ τὸ Σουκώθ (Σκηνοπηγίας) λέγονται καὶ Γιορτές τοῦ Προσκυνήματος. Ἡ γιορτὴ τῆς Ἀνεξαρτησίας τοῦ Κράτους τοῦ Ἰσραήλ (μεταξὺ Ἀπριλίου - Μαΐου) ἀποτελεῖ σήμερα τὴν μεγαλύτερη ἐθνικὴ γιορτὴ τοῦ Ἰσραήλ καὶ τῆς Διασποράς.

Ὁ Γάμος πρὶν ἀπλοποιηθῇ, παλαιότερα, ἐπρεπε νὰ γνωρίσῃ τὸ «Τεβιλά» (Λουτρὸ πρῶτα παγωμένο κι ὕστερα θερμὸ). Τοῦτο ἦταν συμβολικόν. Ἡ βέρα περνιόταν μετὰ ἀπὸ ἀνάλογη ὑποσχετικὴ εὐχή.

Ἡ Περιτομὴ προϋποθέτε τὴν «Βιγιόλα» (οἰκογενειακὴ κοσμικὴ συγκέντρωσι) πού εἶχε καθαρὰ γλεντιστικὸν χαρακτῆρα, ὅπως καὶ τώρα.

Ἡ Κηδεὶα προϋποθέτει πάντα τὸ «Ρεσιχά» (πλύσι τοῦ νεκροῦ) ἀπὸ ἄνδρες τῆς «Ἀδελφότητος». Παλιότερα ἴσχυαν καὶ τὰ μάγια, φίλτρα, ξόρκια, οἱ ὄνειροκρισίες, πού εὑρίσκαν σφοδροὺς πολέμιους στὰ πρόσωπα τῶν ἱερωμένων καὶ μορφωμένων ἀνθρώπων.

● Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Λαρίσης, πολὺ φιλότεχνοι γενικά καὶ φιλοπρόδοι ἀνθρώποι, κληρονόμησαν ὑπέροχες «Ρομάντσες», οἱ ὁποῖες τραγουδιῶντουσαν ἀκόμη πρὸ 30 ἐτῶν στὴ Λάρισα καὶ στὴν περιοχὴ.

Τὰ τραγοῦδια αὐτὰ εἶναι γραμμένα στὴ γλῶσσα τῶν «Σεφαραντίμ», ὅπως εἶναι γνωστοὶ οἱ Ἰσπανοεβραῖοι τῆς Μεσογείου καὶ τραγουδιῶνται σ' αὐτῇ. Στὴν ντοπιολαλιά τῶν «Ἐσκεναζίμ» (Ἑβραίων τοῦ Βορρά) λίγη μουσικὴ παράδοσι ὑπάρχει, κι αὐτὴ πάλι προσαρμοσμένη στὰ ἑξοτοπικὰ ἰδιώματα.

Σ' αὐτές τίς γλῶσσες ἄδονταν ἡ «Ἀτικβά» (Ἑλπίδα) ὁ Ἑθνικὸς Ὕμνος τοῦ Ἰσραήλ τῆς Διασποράς, πού λέει: «Ποτέ δὲν ἔλειψε ἡ ἐλπίδα μας — νὰ ἐλευθερώσουμε τὴν πατρίδα μας»...

Ἐνα τραγοῦδι, ὅμως, ποῦναι συνδεδεμένο με τὴν ἐθνοτοπικὴν μας ἱστορίαν, καὶ ἀγνωστο ὡς τὰ τώρα, εἶναι τὸ τραγοῦδι: «Τῆς Λάραςας τὸ γεφύρι», πού μιλεῖ γιὰ ἓνα θρύλο παρόμοιο με τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας.

Νὰ μιὰ στροφὴ ὑπέροχου τοῦ «Μπελκάντο», ὁμορφοτραγοῦδου, τῆς λαρισινῆς ἐβραϊκῆς λαϊκῆς Μούσης:

«Κάτω ἀπ' τῆς Λάραςας
τὸ παλιό, καμαρωτὸ γιοφύρι
Ἑβραιοπούλα κάθεταί
μι' ἄρχοντοθυγατέρα
Ποῦ ὁ κύρης τῆς τὴν ἔδινε
σέ Τσελεμπή γυναῖκα,
Μὰ πλούσιο δὲν ἦθελε,
τὶ ἓνα φτωχὸ ἀγάπε
Σ' ἓνα ὁμορφάντρα παγωτὰ
δόθηκε ἡ ζηλεμένη...»

Στὸ τέλος, ὅμως, ἡ Τσελεμπούλα βγῆκε σκάρτη καὶ τὴ θυσίασαν στὴ μεσιανὴν καμάραν, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ Δεκεμβριανὸ νερό τῆς χρονιάτικης καταστροφικῆς πλημμύρας τοῦ Πηνειοῦ, τῆς «μπομπῆς».

Ἐρωτικὲς μπαλλάντες, ρομαντικοὶ θρύλοι τῆς Δύσης καὶ τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι τὸ περιεχόμενον ἀπ' τίς ἐξαισίες «Ρομάντσες», πού μοιάζουν με τῶν Ἀμπελακίων τὰ μεσαιωνικά τραγοῦδια καὶ τῆς Λαρίσης τὰ παλιά με ξενό-

ΕΒΡΑΪΚΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΗΣ

Συμεών Α. Πέσσαχ

*Τὸ περιοδικὸ «Πανθεσσαλικὰ Γράμματα»
(Μάιος 1979) ἔγραψε:*

«Ὁ Δῆμος τῶν Λαρισαίων πρόκειται νὰ προβεῖ σὲ νέα ὀνοματοδοσίαν ὁδῶν τῆς πόλης. Στὰ ὀνόματα πού θὰ δοθοῦν προτείνουμε καὶ τοῦ μεγάλου Ἑλληνοεβραίου Συμεών Ἀαρὼν Πέσσαχ, πού ὑπῆρξε ὁ παμμένιστος τῶν Ἀρχιρραβίνων τοῦ Ἑβραϊσμοῦ τῆς Ἑλλάδας καί, συνάμα, ἓνας ἀπὸ κείνους πού πρόσφερε πολὺτιμες πατριωτικὰς ὑπηρεσίες, ἰδίως κατὰ τὸν ἀτυχο ἑλληνοτουρκικὸ πόλεμον τοῦ 1897, τόσο στὴ Θεσσαλικὴ πρωτεύουσα, τὴ Λάρισα, ὅσο καὶ στὸν ἐθνικὸν καὶ διεθνὴν χῶρον. Σήμερα, τὸ σκῆνωμά του καὶ οἱ πολῦτοιμοι «Ἱστορικοὶ Κώδικες» τῆς Οἰκογενείας Πέσσαχ, πῆραν τὴ θέσιν τους στὸ πάνθεον τῶν Μεγάλων τῆς χώρας τῆς Βίβλου. Κι ἀνάμεσα τους, στὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀρχείων τῆς Διασποράς, τὸ μεγάλο ἱστορῆμά του: «Λάρισα, Μάντρε ντ' Ἰσραήλ», με βαρυσημένα στοιχεῖα γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας. Ἡ Λάρισα, λοιπόν, δὲν πρέπει νὰ ἀγνοεῖ καὶ νὰ λησμονεῖ τὴ μεγάλη αὐτὴ ἑλληνοεβραϊκὴ προσωπικότητα τῆς Διασποράς καὶ πέρα καὶ πᾶνω ἀπὸ ὁποιαδήποτε σκοπιμότητα καὶ προκατάληψη, ἐπιβάλλεται νὰ τιμῇσιν τὴ μνήμην τοῦ Πέσσαχ, πού πρόσφερε τόσα πολλὰ, μπροστὰ στὰ τόσα λίγα πού ἐξαιτοῦνται οἱ ἀντάξιοι ἀπόγονοι του. Γιατί, ἀκόμα, ὁ Πέσσαχ ἀνήκει ταυτόχρονα στοὺς δυὸ ἱστορικότερους καὶ μοναδικούς λαοὺς πού ζοῦν στὸ Μεσογειακὸ χῶρον, στοὺς ὁποίους ἡ ἀνθρωπότητα χρωστάει πάρα πολὺ περισσότερα, ἀπ' ὅσα Ἑβραῖοι καὶ Ἕλληνες τῆς ὀφείλουν...»

φερτο στυλ καὶ ξεχωριστὴ ὑφή, πού ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς περιπλανώμενης φυλῆς: Μελαγχολικά, ἐπικά, ἱπποτικά, θριαμβικά, ὑμνοτραγοῦδα, πατριωτικά, ἐθνικά. Ὅλα.

Ἰὸ Βάσος Καλογιάννης εἶναι κορυφαῖος ἀνθρωπὸς τῶν Θεσσαλικῶν γραμμάτων. Δημοσιογράφος τὸ ἐπάγγελμα, ἔχει γράψῃ πᾶνω ἀπὸ 30 βιβλία γιὰ διάφορα ἱστορικά, λαογραφικά καὶ γενικά θέματα τῆς Θεσσαλίας. Πρόεδρος τῆς Λέσχης Γραμμάτων - Τεχνῶν Θεσσαλίας, ἐκδίδει τὸ περιοδικὸ «Πανθεσσαλικὰ Γράμματα».

Μεταξὺ τῶν ἔργων του σημειώνουμε τὸ «Λάρισα, Μάδρε ντὲ Ἰσραήλ» (1959). Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἀναφέρεται με κάθε λεπτομέρεια καὶ με ντοκουμέντα στὴν ἱστορίαν τῆς Ἀσραηλιτικῆς Κοινότητος Λαρίσης, ἀπὸ τὴ γένεσί της μέχρι τὸ 1959.

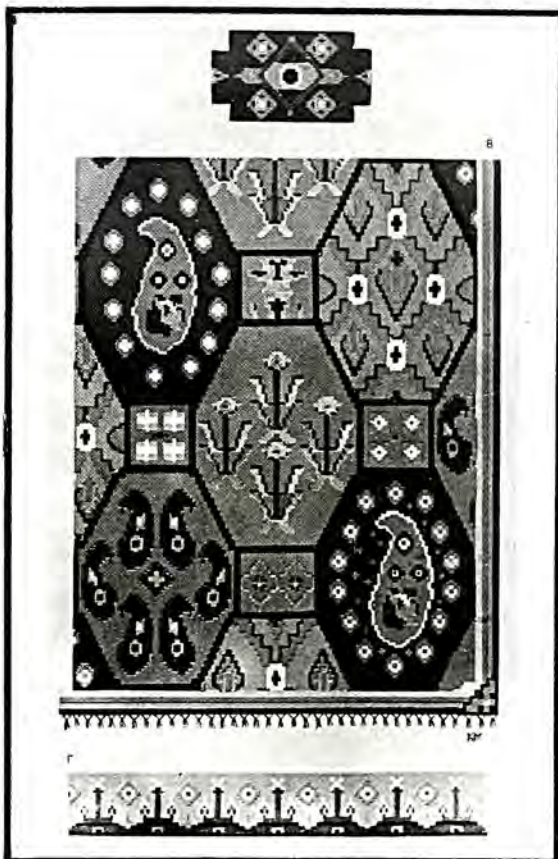
Τὰ ἄρθρα πού δημοσιεύουμε προέρχονται ἀπὸ σχετικὰς μελέτες τοῦ Β. Καλογιάννη, πού δημοσιεύθηκαν στὴν τοπικὴ ἐφημερίδα τῆς Λαρίσης «Ἐλευθερία», τὸν Αὐγουστο τοῦ 1957].

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ ΧΟΡΟΥ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΗΣ

Ήταν φυσικό, μαζί μ' όλα τὰ δημιουργήματά τους οἱ Ἑβραῖοι τῆς Λαρίσης, νά προσέξουν καί τόν τομέα τῆς ψυχαγωγίας, πού τόν ἀνέβασαν καί τόν κράτησαν ψηλά, ὅσο μπορούσαν.

Ἀκριβῶς σ' ἓναν Λαρισινό φιλόμουσο καί φιλοπρόοδο Ἰσραηλίτη, τόν Μουσικό Ἰσκιναζή — πατέρα τοῦ κ. Ἀλβέρτου Ἰσκιναζή, πού διευθύνει τό κοσμοπολίτικο ἐστιατόριο «Τά 2 Φεγγάρια» — ὀφείλεται ἡ ἱδρυση τῆς πρώτης μουσικοχορευτικῆς Σχολῆς στή Λάρισα, στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνος.

Τό σπίτι του, στήν ἐβραϊκή συνοικία, πούναί ἀπό

Κομμάτια ἀπό κιλίμια τοῦ Τυρνάβου. Β' καί Γ' δίφυλλα. Πλάτος φύλλου 82 ἐκατ.

Τό δμορφο παλαικό σπίτι τοῦ Ἰσκιναζή. Τό σπίτι κατεδαφίστηκε πρό 10ετίας περίπου (1968) καί στή θέση του κτίσθηκε πολυκατοικία.

τά πιο παλιά τῆς πόλεως, ἀγοράστηκε ἀπ' τοὺς Ἰσκιναζή, στά 1916, ἀπό τήν οἰκογένεια Κυπαρίσση, πού κι ἐκεῖνη τόχε ἀπό κάποιον Ἱεροκλείτη, ἀγοραστή τοῦ πρώτου τούρκικου ἀρχοντικοῦ.

Τό σπίτι τῶν Ἰσκιναζή διατηρεῖ ὅλη τήν παλαικὴν ἀρχοντιά του. Στίς αἰθουσες καί στά παρτέρια του, σέ λαμπρές μουσικοχορευτικὲς βεγγέρες κι ἐσπερίδες, ἐψυχαγωγήθη ὅλη ἡ καλή Λάρισα τοῦ παλίου καιροῦ κι ἀπ' αὐτό βγήκε ἡ ἰδέα τοῦ πρώτου ἐπίσημου, νά ποῦμε, χοροδιδασκαλεῖο τῆς Λαρίσης, πού ὀνομάστηκε «Χαραυγή» καί ὑπῆρξε τό μοναδικό κέντρο ψυχαγωγίας, τό ὁποῖον ἐφθασε στό ἀπώγειο τῆς ἐφήμερης δόξης του, κατὰ τό 1925.

Ήταν ἀκόμα καί διαρκοῦσε ἡ «Χρυσή Ἑποχή» τῆς Εὐρώπης, πού μέ τόσο πάθος καί νοσταλγία περιγράφει στό «Χθεσινὸ Κόσμο» τοῦ ὀ ἀδέχαστος Στέφαν Τσβαίχ...

Σ' αὐτό τό χοροδιδασκαλεῖο ἐμαθήτευσε ὁ Γ. Τσολάκογλου, στρατηγοί, πολιτικοί, ἀριστοκράτες καί λαϊκοί. Ἐκεῖ πρωτόμαθε ἡ Λάρισα τήν τέχνη τῆς Τερψιχόρης κι ἐκεῖ πρωτοδιδάχτηκαν τὰ βιεννέζικα βάλς, οἱ πόλκες καί οἱ μαζοῦρκες, τὰ ταγκό καί οἱ ἀβρές φιγούρες τῶν εὐρωπαϊκῶν «μπάλλων».

Ὑστερα ἡ «κλειστή κοινωνία» τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ἀλώθηκε ἀπὸ τοὺς πολέμους καί τίς ἐθνικὲς περιπέτειες πού ἀκολούθησαν. Καί στό κέντρο τῆς «Χαραυγῆς» ἔπεσε ἡ νύχτα, ὥσπου ἔκλεισε μιά μέρα τίς ὥραιες πύλες τοῦ ὀ πρώτου ναὸς τῆς Τερψιχόρης. Τό πένθος τῆς οἰκογένειας, πού ἔχασε ἓνα γιὸ λεβέντη ἀξιωματικό στήν Ἀλβανία, ἔδωσε τή χαριστική βολή στήν οἰκογένεια Ἰσκιναζή, πού τό κύριο ὥστόσο χαρακτηριστικό της εἶναι τό χαμόγελο, ὅπως παλιότερα ἦταν τό κόκκινο ρόδο στήν μπουτονιέρα τοῦ ἀδέχαστου Μουσικοῦ Ἰσκιναζή, πού τό παλαικό δμορφο πάντα σπιτικό του, ἐστέγασε τό κέφι καί τή χαρά τῆς ζωῆς.

Ἀπὸ τήν «Ἐλευθερία» (Λαρίσης) 28.8.1964.

ΟΙ ΙΣΡΑΗΛΙΤΕΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΗΣ

Τό βιβλίο τῆς κ. Ἀλίκης Α. Εὐστρατιάδου «Λίγο πρὶν σβῆσει τὸ χθές» (Ἀθήνα, 1981) ἀναφέρεται στὴ ζωὴ διαφόρων οἰκογενειῶν στὴ Λάρισα κατὰ τὴν περίοδο 1940 - 1944.

Ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τῆς πόλεως, οἱ ἐβραϊκές οἰκογένειες ἀποτελοῦν βασικούς ἥρωες τοῦ βιβλίου. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού μᾶς ὁδηγεῖ νά δημοσιεύσουμε ἐκτενὴ χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα, πού δείχνουν τὴ ζωὴ καὶ τὴ δραστηριότητα τῶν Λαρισινῶν Ἑβραίων.

Ἡ ἐβραϊκὴ Κοινότης στὴ Λάρισα ἀριθμοῦσε προπολεμικά περίπου 1.150 ἄτομα. Ἦταν ἀπὸ τὶς ἀρχαιότερες στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ τὶς πλουσιότερες. Στὰ παλαιότερα χρόνια διέθετε Ἱεροσπουδαστήριο, δηλαδή πανεπιστημιακὴ Ἱερατικὴ Σχολή. Σπούδαζαν τότε ἐκεῖ Ἑβραῖοι ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, μὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ, ἀποφοιτοῦσαν μελετημένοι καὶ σεβαστοὶ ραββίνοι. Ἀργότερα καταργήθηκε ἡ σχολή, ἔμεινε, ὅμως, μιά καταπληκτικὴ βιβλιοθήκη μὲ πλούσιο ὑλικό, παλιό καὶ νέο. Ὑπῆρχαν χιλιάδες τόμοι μὲ κείμενα ἀμύθητης ἀξίας, κόσμημα πραγματικὸ τῆς ἐβραϊκῆς Κοινότητος τῆς Λάρισας. Ἐκεῖ παρὰ δίπλα ἦταν καὶ ἡ Συναγωγή, ἡ «χάβρα» ὅπως τὴ λέγανε ὅλοι καὶ οὔτε ξέρω ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς προήλθε αὐτὴ ἡ λέξη.

Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Λάρισας ἦταν ἄνθρωποι φιλήσυχοι, ἐμποροὶ οἱ περισσότεροί, ἀρκετὰ πετυχημένοι καὶ ἀποτελοῦσαν ἀναπόσπαστο μέλος τῆς λαρισινῆς κοινωνίας. Ποτέ καὶ σὲ καμιά περίπτωσι δὲν ἔγινε κάποια διάκριση σὲ βάρος τους. Ζοῦσαν ἡσυχά χωρὶς ἐπιδείξεις, μᾶλλον στενά θά μπορούσε νά πει κανεὶς, ἀν καὶ τὰ οἰκονομικά τους τοὺς ἔδιναν τὴ δυνατότητα ἀνετότερης ζωῆς. Ὅμως δὲν τὴν ἔκαναν. αὐτὴ ἦταν ἡ νοοτροπία τους, ἄλλωστε δὲν ἐβλαφταν μὲ τοῦτα κανέναν.

Πήγαιναν τακτικὰ στὴ Συναγωγή τους, διατηροῦσαν τὴ

θρησκεία καὶ τὶς παραδόσεις τους, μὰ κατὰ τὰ ἄλλα ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους ἦταν ἀπόλυτα ἐναρμονισμένοι μὲ τὸ γενικὸ περιβάλλον, τὶς συνήθειες καὶ τὰ ἔθιμα τῶν συμπολιτῶν τους.

Ἀρκετοὶ κατοικοῦσαν διασκορπισμένοι σ' ὅλη τὴν πόλη, ὅμως οἱ περισσότεροι μέναν στὴ συνοικία τους, στὰ «Ἑβραϊκά», ἀνακατωμένοι, ὅμως, κι ἐκεῖ μὲ πολλές χριστιανικὲς οἰκογένειες. Μικρὰ πλινθόκτιστα σπιτάκια στὴ σειρά, σχεδὸν πανομοιότυπα, καθαρὰ καὶ πάντα φρεσκοασπισμένα. Ὑπῆρχαν, βέβαια, καὶ ἀρκετὰ διόροφα, ὅπως καὶ ἄλλα πολὺ περιποιημένα, μὲ ὁμορφὸ κήπο καὶ φροντισμένη πρόσοψη.

Λίγο πῶ πάνω ἦταν ἡ ἀπομακρυσμένη, τότε, συνοικία τοῦ Ἁγ. Θανάση. Ἐνωμένη μὲ τὰ Ἑβραϊκά, ἀρχίζε ἐκεῖ πού τέλειωναν ἐκεῖνα, δὲν ὑπῆρχαν ὅρια, ἡ μία ἦταν προέκταση τῆς ἄλλης.

Μὲ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου οἱ Ἑβραῖοι ἐπιστρατεύτηκαν σὰν ὅλους τοὺς Ἕλληνες, πολέμησαν στὴν Ἀλβανία, εἶχαν κι αὐτοὶ τὰ ἀνάλογα θύματα σὲ νεκρούς καὶ τραυματίες. Κι εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ ὅτι ὁ πρῶτος ἀνώτερος ἀξιωματικὸς πού σκοτώθηκε στὴν Ἀλβανία, στὴ μάχη τῆς Πρεμετῆς, ἦταν ὁ Ἑλληνοεβραῖος συνταγματάρχης Μορδεχαὶ Φριζῆς. Δὲν εἶχαν, λοιπόν, τίποτα νά ζηλέψουν σὲ ἡρωισμό καὶ αὐτοθυσία οἱ Ἑβραῖοι τῆς ἐποχῆς. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ θρησκεία τους ἦταν Ἕλληνες καὶ πονοῦσαν τὸν τόπο.

Μὲ τὴν ἰταλικὴ κατοχὴ οἱ Ἑβραῖοι τῆς Λάρισας δὲν ἐνοχλήθηκαν. Ὅπως ὅλοι οἱ Λαρισίνοι ὑπέφεραν καὶ ποθοῦσαν τὴ λευτεριά, ὅμως δὲν ἔγινε καμιά ἰδιαίτερα κακὴ μεταχείρισή, γι' αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς κατακτητές.

Ἀργότερα ἀρχισαν ν' ἀνησυχοῦν καὶ νά φοβοῦνται λίγο, ὅσο οἱ φήμες γιὰ τὰ στρατόπεδα τοῦ Θανάτου καὶ γιὰ τὶς ὁμαδικὲς ἐκτελέσεις φθάναν ἀνατριχιαστικές. Δὲν τὰ πολυπίστευαν, μιά καὶ οἱ ἴδιοι δὲν εἶχαν ἐνοχλήσεις, δὲν μπορούσαν νά παραδεχτοῦν τὴν ἰδέα ὅτι ἐκεῖ πάνω σὲ μακρινὸ βορρᾶ, γίνονταν ἐπὶ βάρος τῆς φυλῆς τους τόσο ἀνατριχιαστικὰ ἐγκλήματα.

Ὅμως ἀπὸ τὸ Μάρτιο τοῦ 1943, ὅταν στὴ γερμανοκρα-

Λάρισα: Ἀρχοντικό. Σαλβατὼρ Ἀβραάμ. Σῴζεται μέχρι σήμερα.

Λάρισα: Παλιό σπίτι. Ἐλίου Μανουάχ (Κατεδαφίσθηκε).

τούμενη Θεσσαλονίκη έγινε τό μπλόκο καί συνελήφθησαν καί στάλθηκαν στά ναζιστικά στρατόπεδα κάπου 60.000 Έβραίοι, άρχισαν καί στή Λάρισα νά τούς ζώνουν τά φίδια. Παρηγοριόνταν στήν ιδέα πώς ή Λάρισα είχε Ιταλική κατοχή καί οί 'Ιταλοί δέν είχαν δείξει πρὸς τό παρόν πρόθεση νά τούς πειράξουν. 'Όσο γιά τούς Έβραίους τής Θεσσαλονίκης, θέλανε νά πιστεύουν ὅτι τούς στείλανε έργάτες στά έργοστάσια τής Γερμανίας!

Επαναπαύτηκαν λοιπόν καί, μετά τίς πρῶτες άνησυχίες, συνέχισαν τή ζωή τους ήσυχα, φροντίζοντας νά μή δίνουν καμιά άφορμή, νά περνούν ὅσο τό δυνατόν άπαράτητοι.

"Όμως μετά τή συνθηκολόγηση τής 'Ιταλίας καί τήν έπιβολή τής γερμανικής πιά κατοχής, φοβήθηκαν σ' αλήθεια. Οί περισσότεροι παρότησαν σπίτια καί δουλειές καί φύγανε στό βουνό ή έγκαταστάθηκαν σέ άπομακρυσμένα όρεινά χωριά. 'Όστόσο οί Γερμανοί δέν ενόχλησαν κανέναν άπ' αὐτούς πού έμειναν καί αὐτό στάθηκε αἰτία νά πάρουν θάρρος οί φυγάδες καί πολλοί νά έπιστρέψουν στά σπίτια τους. Οί λίγοι, μά πιά συνετοί, έμειναν μακριά γιά σιγουριά καί ασφάλεια. Σ' αὐτῶν τά σπίτια στείλανε οί Γερμανοί τίς οικογένειες πού οί ίδιοι είχαν ξεσπιτώσει, θέλοντας νά καλύψουν τίς στεγαστικές άνάγκες τοῦ στρατοῦ τους.

'Ο Μάρτης έδειξε καθαρά πώς τό τέλος τῶν Γερμανῶν πλησίαζε, αὐτοί, όμως, άφηνιάσανε αντί νά μαλακώσουν. 'Όστόσο εκείνοι πού τά βάσαν μαῦρα ήταν οί Έβραίοι. Μαζεμένοι στό σπίτι τους λουφάζανε φοβισμένοι, καθώς μαθαίνανε γιά τά κρεματόρια, τά γκέτο καί γενικά γιά τίς μαζικές έκτελέσεις καί γιά τήν εξολόθρευση τής φυλῆς τους. Δέν άποφάσισαν, όμως, νά φύγουν, φοβόνταν τήν προσφυγιά, τρέμαν γιά τά μαγαζιά καί τίς περιουσίες τους. 'Ισως έλπιζανε κιόλας πώς, τελικά, όλα θά πάνε καλά.

'Η Άννα πολλές φορές παρότρυνε τίς δυό Έβραίες γειτόνισσές της νά φύγουν. Ήταν διστακτικές κι άναποφάσιστες, τό ίδιο καί οί άντρες τους.

'Ο Λεωνίδας πάλι είχε δυό τρεῖς μαθητές Έβραίους, ήταν μεγάλα άγόρια, πανέξυπνα, τούς έβλεπε καί τοῦ πιανότανε ή ψυχή. Μιά μέρα τούς φώναξε ιδιαίτέρως, τούς ανέλυσε μέ κάθε λεπτομέρεια τήν κατάσταση, τούς εἶπε πώς ήταν σίγουρο πιά καί τό δικό τους ξεκλήρισμα. 'Αργά ή γρήγορα θά 'ρχόταν καί ή σειρά τους νά πληρώσουν τή σαδιστική μανία τῶν Ναζί.

— Θέλω νά ξέρω σέ τί έλπιζετε καί δέ φεύγετε, κατέληξε. 'Η έλπίδα άξίζει, όταν έχει κάποια βάση. Διαφορετικά, ὅπως στή δική σας περίπτωση, είναι κουταμάρα καί μοιρολατρεία. Τή φυλή σας έχουν βαλθεῖ νά τήν έξοντώσουν, τό ξέρετε καί όμως άδρανεῖτε. Μά τό Θεό πού πιστεύετε, δέν

έχετε ίχνος μυαλό; Σᾶς καίνε στά κρεματόρια, σᾶς έξοντῶνουν κάθε μέρα κατά χιλιάδες, στή Θεσσαλονίκη ξεκλήρισαν κιόλας 60.000 ὁμοθρώσκους σας, σ' ὅλη τήν Ελλάδα καί στόν κόσμο ὁλόκληρο, ὅπου μπορούν, σᾶς κυνηγοῦν μέ μανία. Γιατί θά σεβασθοῦν ἑσᾶς; Τί εἶστε ἑσείς;

Τά παιδιά φαίνονταν στενοχωρημένα καί ὁ ἕνας, ὁ Γιακῶβ, πού ήταν καί ὁ πιά καλός του μαθητής, τοῦ 'πε ἀναστενάζοντας.

— Δέ θέλουν οί γονεῖς μας, κύριε καθηγητά. 'Εμεῖς τά λέμε καί τά ξαναλέμε, ὅμως εκείνοι πιστεύουν πώς δέ θά μᾶς πειράξουν οί Γερμανοί ἐφόσον εἴμαστε νομοταγεῖς καί δέ δίνουμε άφορμές.

'Ο Λεωνίδας ἀγανάκτησε.

— 'Ακοῦστε ἐδῶ, τούς φώναξε. Εἴσαστε νέα παιδιά καί κανένας δέν έχει τό δικαίωμα νά σᾶς στερήσει τή ζωή οὔτε οί γονεῖς σας οί ίδιοι. Δέν μπορούν, δέν πρέπει νά σᾶς σύρουν στόν γκρεμό μαζί τους. Φύγετε λοιπόν μόνοι σας. Εἶμαι σίγουρος ὅτι ἀμέσως θά σᾶς ἀκολουθήσουν. 'Αν ὀχι, λυπάμαι γι' αὐτούς. 'Όμως τουλάχιστον θά σωθεῖτε ἑσείς.

— Καί πού νά πᾶμε; ρώτησε ὁ 'Αλβέρτος, ἕνα ἄλλο Έβραϊόπουλο.

— 'Ακου, πού νά πᾶτε! Ντροπή μωρέ. Χέρια καί πόδια γερά ἔχετε, θά δουλέψετε, θά ἐπιζήσετε. Στό τέλος τέλος πᾶτε στό βουνό, πολεμήστε γιά τήν πατρίδα. Δέ λέω, μπορεῖ νά σκοτωθεῖτε, όμως χίλιες φορές αὐτός ὁ θάνατος ἀπό τόν έξευτελισμό τῶν χιτλερικών κρεματορίων. Σαпоῦνι σᾶς κάνουν βρέ σεις, σᾶς καίνε καί βγάζουν τό λίπος σας γιά νά πλένουν τή βρωμιά τους καί σεις θυσιάζεστε. Γιά ποιό πράγμα, ἀναρωτηθήκατε; Σέ τί θά χρησιμεύσει ή θυσία σας ἐξόν ἀπό τό νά κάνετε τό κέφι τοῦ σχιζοφρενικοῦ, τοῦ Χίτλερ;

Τά εἶπε, ξεθύμανε, τούς ἄφησε προβληματισμένους. Τήν ἄλλη μέρα ἦρθαν μόνοι τους νά τόν βροῦν καί ὁ Γιακῶβ μίλησε ἐκ μέρους ὧλων. Στό πρόσωπό του ἔλαμπε χαμόγελο ὑπερηφάνειας.

— Φεύγουμε, κύριε καθηγητά. Πείσθηκαν ἐπιτέλους οί γονεῖς μας, τούς ἐπεισε ή δική σας παρότρυνση νά φύγουμε μόνοι.

'Ο Λεωνίδας τούς χαιρέτισε συγκινημένος.

— Στό καλό παιδιά, τούς εἶπε. Μπράβο σας. 'Ετσι πρέπει νά 'ναι τά νιάτα, εἶμαι περήφανος πού σᾶς ἔχω μαθητές. Τραβάτε μπροστά τό δρόμο σας. Ζεῖ ὅποιος παλεύει.

— Καί μεῖς σᾶς εὐχαριστοῦμε γιά τίς πολύτιμες συμβουλές σας, ἀπάντησε ὁ Γιακῶβ. Μά πάνω ἀπό ὅλα γιά τήν ἐμπιστοσύνη πού μᾶς δείξατε, γιά τό θάρρος πού μᾶς ἐμπνεύσατε. Μιλήσατε στήν καρδιά μας κι αὐτό δέν θά τό ξεχάσουμε ποτέ.

Λάρισα: Παλιό σπίτι 'Ελιέζερ 'Αλχανάτη. (Δίπλα στή Συναγωγή). Σῶζεται μέχρι σήμερα.

Οἱ πρόσκοποι καί τά λυκόπουλα τής 'Ισραηλιτικῆς Κοινότητος Λαρίσης.

Ὁ Λεωνίδας τραβήχτηκε βιαστικά από τή συντροφιά τῶν παιδιῶν. Τά λόγια τοῦ Γιακώβ τόν εἶχαν συγκινήσει ὡς τά βάθη τοῦ εἶναι του. Καί τά δάκρυα πού θόλωσαν τά γυαλιά του ἤθελε νά τά σκουπίσει μόνος του...

Ἀπό τήν ἄλλη μέρα τά τρία Ἑβραίοπουλα ἦταν στό ἀ-
πουσιολόγιο «ἀπόντες».

Καί ἀλλοίμονο, τό κακό δέν ἄργησε καθόλου. Δέν εἶχαν προλάβει νά συνέλθουν οἱ Λαρισινοί ἀπό τήν ὁμαδική ἐκ-
τέλεση σαράντα συμπατριωτῶν τους στό λόφο τοῦ Ἀν-
τισεραπορικοῦ, ὁ θρήνος γιά τίς χαμένες ζωές δέν εἶχε ἀ-
κόμη κοπάσει, ὅταν ξημέρωνε ἡ 24η Μαρτίου, παραμονή
τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καί ἐγινε ξαφνικά τό μπλόκο τῶν
Ἑβραίων. Μισοκοιμισμένη ἀκόμη ἡ γειτονιά τῶν Ἑβραι-
κων ἀναστατώθηκε πρῶι πρῶι ἐκείνη τή φοβερή μέρα.
Βρέθηκε κυκλωμένη ἀπό παντοῦ, κουνούπι δέν μπορούσε
νά ξεφύγει. Αὐτοκίνητα, ἀξιωματικοί τῶν Ἑς - Ἑς καί στρα-
τιῶτες ὀπλισμένοι σάν ἀστακοί, λές καί πῆγαιναν στή μάχη
ν' ἀποκρούσουν ἕνα σύνταγμα στρατοῦ. Τά ποδοβολητά
τους, οἱ ἄγριες φωνές καί οἱ διαταγές φέρναν ἀνατριχίλα
πίσω ἀπό τά κλειστά παραθυρόφυλλα τῶν σπιτιῶν. Ὅλοι
ὑποφιαζόνταν γιά τό τί θά συνέβαινε, μά βεβαιώθηκαν μό-
λις δόθηκε ἡ διαταγή ἀπό τόν ἐπικεφαλῆς ἀξιωματικό. Ἡ
«ἐπιχείρηση» ἄρχισε, οἱ Γερμανοί μπῆκαν, σπάζοντας τήν
πόρτα, στό πρῶτο ἑβραϊκό σπίτι. Εἶχε ἔλθει ἡ ὥρα. Τό ἑ-
βραϊκό «μίσμα» ἐπρεπε νά ξεκληριστεῖ κι ἀπό τή Λάρισα
κι αὐτό γινότανε σήμερα.

Μιροστά στό διπλανό σπίτι τοῦ Μηνιάδη στεκόταν ἡ
κλουβὰ ἔτοιμη νά δεχθεῖ τοὺς ἐπιβάτες της. Οἱ στρατιῶτες
βολτάριζαν μέ τά ὅπλα ἔτοιμα στό πεζοδρόμιο, περιμένον-
τας τή διαταγή γιά ἐφόρμηση...

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Λεωνίδα, μαζεμένη στήν πίσω αὐλή,
περίμενε κι αὐτή μέ τήν ψυχὴ στό στόμα.

Ἀπό τό διπλανό σπίτι ἀνιξε τό παράθυρο, πού ἐβλεπε
στήν αὐλή, κι ἡ κυρία Ρόζα ἐβγαλε τό κεφάλι της.

— Κυρία Ἄννα, ρώτησε τρομαγμένη, τί γίνεται ἔξω; Γιά
μᾶς εἶναι αὐτή ἡ φασαρία; Θά μᾶς πιάσουν;

Ἡ Ρόζα, μιά νέα γυναίκα γύρω στό τριάντα πέντε, ἦταν
ἡ νοικοκυρά τοῦ σπιτοῦ. Εἶχ' ἕνα κοριτσάκι στήν ἡλικία
τῆς Ἀρτεμης καί ἄλλο ἕνα νήπιο, χρονίτικο περίπου. Ὁ ἄν-
τρας της, ὁ κυρ - Ἀρῶν, σαραντάρης, καλοφτιαγμένος ἦ-
ταν πρότυπο ἀγαθοῦ καί καλοῦ οἰκογενειάρχου. Μαζί τους
ζοῦσε καί ἡ γριά μάνα του, ἄρρωστη καί ἀνάπηρη, μαζεμέ-
νη σάν κουβάρι ἀπό τήν παραμορφωτική ἀρθρίτιδα.

— Ἀχ, σοῦ τά ἔλεγα Ρόζα μου, τῆς εἶπε ἡ Ἄννα. Σοῦ τό
ἔλεγα νά φύγετε. Γιατί δέ μ' ἀκουγε κυρά μου, γιατί;

Ἡ Ἑβραίοπουλα ἔτρεμε κι ἡ Ἄννα βλέποντας τήν ἀγω-
γία της σταμάτησε. Τί νόημα εἶχαν πιά ὅλα αὐτά; Γιατί νά
τήν πληγῶσει ἀκόμα περισσότερο; Ἐκεῖνο πού χρειαζόταν
τούτῃ τῇ στιγμῇ ἡ Ρόζα καί ὅλοι οἱ ἄλλοι ἦταν κουράγιο καί
δύναμη.

— Μὴν κάνεις ἔτσι, προσπάθησε νά τήν ἐνθαρρύνει,
δέν φαντάζομαι νά σᾶς πειράζουν. Ἰσως σᾶς ἀφήσουν, ἴ-
σως σᾶς στείλουν ἐργάτες, μὴ χάνεις τό θάρρος σου Ρόζα
μου.

Ὁ Γιώργος, πού στό μεταξύ εἶχε σκαρφωλεῖ στή στέ-
γη τῆς ἀποθήκης καί πεσμένοι μπρούμυτα ἐξέταζε τή γύ-
ρω περιοχή, πῆδηξε ἀπογοητευμένος στήν αὐλή.

— Ὅλοι εἶναι μπλοκαρισμένα, εἶπε μουτρωμένος. Πάν-
τοῦ Γερμανάρδες. Φλόμωσε ὁ τόπος.

Ἡ Ρόζα ξέσπασε σέ λυγμούς.

— Πᾶμε χαμένοι, στέναξε. Θεέ μου τά παιδιά μου. Τί
φταῖνε τά παιδιά μου; Γιατί νά μὴ φύγουμε; Γιατί; Εἴχαμε
ὅλο τόν καιρό... Καί τώρα νά, θά μᾶς πιάσουν ὅλους. Στὴ
φάκα σάν τά παντῖκια. Ἀχ δυστυχία μας.

— Ἡ Σάρα, πού εἶναι ἡ Σάρα κυρία Ρόζα;

Ἦταν ἡ Ἀρτεμης πού μίλησε, καθὼς ἀπὸ ὥρα σκεφτό-
ταν τὴ φιληνῶδα της καί τήν κακὴ της μοῖρα.

Παίζανε σχεδὸν κάθε βραδάκι τά δυὸ κοριτσάκια μέσα
στό σπίτι. Ἦταν ἡρεμο καί ἡσυχο παιδί ἡ Σάρα, ζωγράφιζε
καί τραγουδοῦσε ὁμορφα. Εἶχε μαῦρα μπουκλωτά μαλλά-
κια καί δυὸ λακάκια ὁμόρφαιναν τό στόμα της ὅταν χαμο-
γελοῦσε. Ἡ Ἀρτεμης τὴν ἀγαποῦσε τὴ μικρὴ Ἑβραίοπου-
λα, ἦταν πολὺ συνδεμένες.

— Ἐδῶ εἶναι παιδί μου, μέσα, ἀπάντησε πάντα κλαίον-
τας ἡ Ρόζα.

— Νά τὴ δῶ. Θέλω νά τὴ δῶ. Μιά στιγμούλα...

Ἡ Ρόζα παραμέρισε καί στό παράθυρο παρουσιάστηκε
τό χαριτωμένο πρόσωπο τῆς μικρούλας πανιασμένο ἀπὸ
φόβο.

— Γεῖά σου, εἶπε στήν Ἀρτεμη καί τά κατάμουρα ματά-
κια της βούρκωσαν.

Ἡ Ἀρτεμης προχώρησε δυὸ βήματα, πλησίασε κοντύτε-
ρα τὴ φιληνῶδα της.

— Χωρᾶς ἀπὸ τό παράθυρο, δέ χωρᾶς; τὴ ρώτησε σο-
βαρῇ.

— Οὐ... εἶπε ἡ μικρὴ καί ρούφηξε τὴ μύτη της.

— Ἐ, τότε τί κάθεται; Πῆδα.

— Νά πηδῶ; Γιατί; ἀπόρησε ἡ Σάρα.

— Θά σέ κρύψω ἐγώ. Ἐδῶ στήν ἀποθήκη. Ἄντε τί τό
σκέφτεσαι, κάνε γρήγορα.

Ὁ Λεωνίδας καί ἡ Ἄννα κοιτάχτηκαν τρομαγμένοι.

— Ποῦ θά τὴν κρύψεις; Δέν εἶσαι μέ τά σωστά σου, ψι-
θύρισε ἡ Ἄννα στό αὐτὴ τῆς κόρης της.

— Στὴ σκεπὴ τῆς ἀποθήκης, ἀπάντησε ἡρεμὰ ἡ Ἀρτεμης.
Ἄρα ξαπλώσει ἀπὸ τὴν πίσω μεριὰ δέ θά φαίνεται καθό-
λου.

— Μά θά φαίνεται ἀπὸ πίσω παιδί μου, δέν ἀκουσες τό
Γιώργο; Εἶναι παντοῦ ὅλα μπλοκαρισμένα.

— Τό σκέφθηκα καλὰ, ἐπέμεινε ἡ Ἀρτεμης. Ἐχει τό πεῦ-
κο ἀπὸ πίσω καί δέ θά φαίνεται. Ὑστερα αὐτοὶ δέν κοιτᾶνε
τίς σκεπές... Αὐτοὶ προσέχουν τίς πόρτες, μὴν ξεφύγει ἀπὸ
κεῖ κανένας Ἑβραῖος. Κι ἔπειτα, ἂν γλυτώσει γλυτώσει, ἂν
πάλι τὴ δοῦν καί τὴν πιάσουν πάλι τό ἴδιο θά ἔναι γι' αὐτὴν.

— Ναί, μά θά τὴν πληρώσουμε κι ἐμεῖς...

— Καθόλου. Ἐμεῖς θά μποῦμε μέσα καί θά τοὺς ποῦμε
ὅτι δέν μποροῦμε νά ξέρουμε τί συμβαίνει στὴ σκεπὴ τῆς
ἀποθήκης μας. Μιά φορά στό σπίτι δέν τὴν ἔχουμε... Τί
φταῖμε λοιπόν; Σᾶς εἶπα, τά σκέφτηκα ὅλα.

Εὐχαριστημένη ἀπὸ τό σχέδιό της γύρισε πάλι στό πα-
ράθυρο.

— Ἄντε Σάρα, πῆδα γρήγορα, τῆς εἶπε ἐπιταχτικά. Θά τά
καταφέρουμε.

Δισταχτικὴ ἡ Ἑβραίοπουλα κοίταξε ἐρωτηματικά τὴ μη-
τέρα της.

— Ἀχ, καλὸ μου κοριτσάκι, ἀναστέναξε ἐκείνη. Δέ γίνε-
ται. Εἴμαστε ὅλοι δηλωμένοι. Θά τὴν ψόζουν.

— Κάτι θά βρεῖτε νά πείτε κυρία Ρόζα, ἀντιγύρισε ἡ Ἀρ-
τεμης, λίγο νευριασμένη. Πέστε ὅτι κοιμήθηκε χτές σέ κά-
ποια θεῖα της.

— Θά ξεσπάσουν σ' ἐμᾶς παιδί μου, θά μᾶς σκοτώσουν
στὴ στιγμῇ. Εἶναι θηρία αὐτοί, θηρία ἀνήμερα.

— Ἐγὼ δέν τ' ἀκούω αὐτά, φώναξε ἀγανακτισμένη τῶ-
ρα ἡ Ἀρτεμης. Ἡ Σάρα ἔχει ἐλπίδες νά σωθεῖ καί σεῖς δέν
τήν ἀφήνετε. Αὐτό δέν μπορῶ νά τό παραδεχτώ. Ἀφοῦ
σᾶς ἐξηγῶ...

— Ναί ὅμως μετά; Τί θά γίνει μετά;

— Αὐτό σκέφτεσθε; φούντωσε γιά καλὰ ἡ Ἀρτεμης.
σκοπὸς εἶναι νά τὴ γλυτώσει τώρα. Μετὰ θά τὴν προστα-
τέψουμε, ἔτσι θά τὴν ἀφήσουμε; Πῆδα Σάρα, μὴν ἀκοῦς
κανέναν.

‘Η Ε’ και ΣΤ’ τάξεις του Δημοτικού Σχολείου της ‘Ισραηλιτικής Κοινότητας Λαρίσης, του έτους 1933. (‘Αριστερά ο διευθυντής ‘Αθ. Ζέικος, δεξιά (μέ μουσι) ο διδάσκαλος ‘Ισ. Κασσούτο).

— Πήδα, Σάρα και ο Θεός βοηθός, άκούστηκε από μέσα σπασμένη, μά άποφασιστική, ή φωνή του κυρ - ‘Ααρών.

‘Αγκάλιασε ή Σάρα τούς γονείς της, τούς φίλησε. ‘Αλαφιασμένη σκαρφάλωσε στο περβάζι του παραθύρου.

— Είναι ψηλά, κλαψούρισε, δέν μπορώ νά πηδήσω.

— Κρεμάσου καημένη από τά χέρια καί πήδα, τής φώναξε ή ‘Αρτεμις. ‘Ελα μή φοβάσαι. Θά σέ πιάσουμε έμεις από κάτω.

— Δηλαδή πώς νά κρεμαστώ... πές μου δέν ξέρω.

Τήν ίδια στιγμή ή εξώπορτα άνοιξε μέ μία κλωτσιά κι οι Γερμανοί μέ τά όπλα προτεταμένα μπηκαν βλοσυροί στο έβραίο σπίτι.

‘Η Σάρα χάθηκε από τό παράθυρο, τό παντζούρι έκλεισε βιαστικά. Φωνές καί βρισιές άκούστηκαν από μέσα. ‘Εξω φρενών ή ‘Αρτεμις μέ τά μάτια γεμάτα δάκρυα άνίσχυρου θυμού καί άπελπισίας, ξεγλίστρησε από τούς γονείς της καί άπαράτηρητη μπήκε στο σπίτι. Χωρίς καμιά προφύλαξη άνοιξε τήν εξώπορτα καί μισοβγήκε στο πεζοδρόμιο. ‘Ο Γερμανός φρουρός, πού ήταν στημένος άπ’ έξω, τής έμπηξε άγριοφωνάρες καί μέ νοήματα καί χειρονομίες τής υπέδειξε νά μπει άμέσως στο σπίτι.

‘Η ‘Αρτεμις τόν κοίταξε άβροω. ‘Εβραζε από μέσα της, ούτε καί ή ίδια ήξερε μέ ποιόν τά είχε.

— ‘Ακου νά σου πώ, στρατιώτη, του φώναζε. ‘Εγώ είμαι Χριστιανή. Θέλω νά δώ. ‘Ιχ Χριστιανή, σου λέω, καί δέν μπορείς νά μου κάνεις τίποτα. Κατάλαβες; ‘Αντε παράταμε.

‘Εκείνος, φυσικά, μόνο τή λέξη Χριστιανή κατάλαβε καί άμέσως μαλάκωσε. Είδε ότι είχε νά κάνει μ’ ένα πεισματω-

μένο αϋθάδικο παιδί, κούνησε αδιάφορα τούς ώμους του καί τίς γύρισε τίς πλάτες. Τό όπλο του στράφηκε στο δίπλανό σπίτι. ‘Εβγαине εκείνη τή στιγμή μέ σπρωξίματα καί κλωτσιές ή Ρόζα μέ τό μωρό στην άγκαλιά της, πού τρομαγμένο έκλαιγε σπαρακτικά. ‘Ενα βήμα πίσω της άκολουθούσε κλαμένη καί τρέμοντας ή μικρούλα Σάρα. Τό μάτι της πήρε τήν ‘Αρτεμη, πρόλαβε καί κούνησε τό χεράκι της σ’ ένα τελευταίο άποχαιρετισμό. Κάτι θέλησε νά πει, όμως δέν τά κατάφερε, ή κλωτσιά ενός Γερμανού τήν έστειλε άρον άρον μέσα στην κλούβα μαζί μέ τή μητέρα της καί τό μωρό.

Τώρα ήταν ή σειρά τής άνάπηρης γιαγιάς. Τήν κουβαλούσαν δυό στρατιώτες, κρατώντας την από τά πόδια καί τούς ώμους. Σκιά άνθρώπου ήταν ή έρημη, ουρλιαζε από τούς πόνους, μά αυτοί αδιάφοροι χαχάνιζαν καί κοιτάζαν τή φούστα της πού ‘χε τραβηχτεί καί φαίνονταν τά καλαμένα παραμορφωμένα της πόδια. Στάθηκαν στην πόρτα τής κλούβας, τήν κούνησαν πέρα δώθε σάν σακί.

— ‘Αϊν... τσάι... τράι, μέτρησαν ρυθμικά καί γελώντας τήν πέταξαν μέ φόρα μέσα και όπου πάει!...

‘Ενας κουφός γδοῦπος, λυγμοί καί κραυγές πόνου άκούστηκαν από τό έσωτερικό τής κλούβας, μά στή στιγμή τούς έπνιξε τό δυνατό ύβρεολόγιο ενός άριου άξιωματικού, πού έσπρωχνε τόν κυρ - ‘Ααρών μέ τό περιστροφικό άκουμπισμένο στα πλευρά του. Παραπατώντας κατέβηκε εκείνος τά λίγα σκαλοπάτια του σπιτιού. Φορούσε τό άπαραίτητο μαῦρο παλτό του καί είχε χαμηλωμένο τό κεφάλι. ‘Εφθάσε στην κλούβα καί έκανε νά άνεβεί, όμως ο ‘Ες - ‘Ες τόν στα-

μάτησε. Τόν πλησίασε, τόν κοίταξε μέ κακία καί ξαφνικά ἄρπαξε τά πέτα τοῦ παλτοῦ του, τὰ τράβηξε δυνατά καί ἔσχιζε τό ρούχο ὡς κάτω. Ἐκπληκτῇ ἡ Ἀρτεμις εἶδε νά γυαλίζουν μέσα ἀπὸ τίς φόδρες, ραμμένα μέ μαεστρία, χρυσά λαμπερά νομίσματα. «Λίρες θά 'ναι», σκέφτηκε καί γούρλωσε τὰ μάτια νά δεῖ καλύτερα. Ὁ ἀξιωματικός γέλασε σαρκαστικά καί ἄρχισε νά χαστουκίζει τόν κυρ - Ἀαρὼν μέ μανία. Ὑστερα τὸ παλτό ξεσκίστηκε συστηματικά, ἔγινε κουρέλια πού ἀνάμεσά τους γυάλιζαν παράξενα τὰ μικρά χρυσά νομίσματα. Λές καί εἶχαν ψυχὴ καί περιγελοῦσαν μέ περιφρόνηση τόν κυρ - Ἀαρὼν καί ὅλους τοὺς ἄλλους.

Τοῦ βγάλαν οἱ Γερμανοὶ τὸ σακάκι, τὸ ξέσχισαν κι αὐτὸ μὰ δέν βρῆκαν τίποτα, ἔπειτα τὸν ἐγδυσαν τοῖσιδο, τὸν ἄφησαν μόνο μέ τὸ σῶβρακο, ὡς καί τὰ παπούσια του ξήλωσαν καί ψάχνανε τίς σόλες καί τὰ τακούνια. Τὰ πέταξαν στὸ δρόμο σωρὸ κουρέλια ἄχρηστα καί ξέσπασαν τὸ θυμὸ τους στὴ γυμνὴ πλάτη τοῦ ταλαιπώρου Ἑβραίου. Τὸν χτυποῦσαν μόνο μέ τοὺς ὑποκόπανους, τὸν κλωτσοῦσαν δυνατὰ μέχρι πού δίπλωσε ὁ ἄνθρωπος, γονάτισε ἐξουθενωμένος. Αἷμα ξεπήδησε ἀπὸ τὴ μύτη καί τὸ στόμα του, αἷμα ζωντανό, ἄλικο.

Μέσα ἀπὸ τὴν κλούβα ἡ Ρόζα καί ἡ Σάρα παρατώντας τὴ σωριασμένη γιαγιά ἰκέτευαν σπαρακτικά, κλαῖγαν, τραβοῦσαν τὰ μαλλιά τους, πρὸς Θεοῦ, ὅς ἄφηναν πιά τὸ δύστυχο ἄνθρωπο... φτάνει... Θεέ βοήθεια... φτάνει. Μ' αὐτοὶ δέν ἀκουγαν τίποτα, συνέχιζαν τὴ δουλειὰ τους μέ ἀγριότητα, πληγὴ ὁλόκληρον τὸν εἶχαν καταντῆσει, ἡ θέα τοῦ αἵματος τοὺς μεθοῦσε. Μέχρι τὴ στιγμή πού ὁ δίπλωμένος στὰ δυὸ Ἑβραῖος σωριάστηκε κατάχαμα καί ἔπαψε ν' ἀντιδρᾷ πιά.

ὑποθύμησε ἄλλον, μπορεῖ καί νά πέθανε, αὐτοὺς δέν τοὺς ἔνοιαζε, βέβαια, τὸν βούτηξαν καί τὸν πέταξαν μέσα στὴν κλούβα μαζί μέ τοὺς ἄλλους.

Ἡ πόρτα ἔκλεισε κι ἡ κλούβα προσπέρασε τὴν Ἀρτεμὴ γιὰ νά σταματήσει λίγα μέτρα πιο πέρα, μπροστά στὸ διπλανὸ σπίτι τῶν ἄλλων γειτόνων.

Ἡ Ἀρτεμις μέ τὰ δάκρυα ν' αὐλακκῶνουν τὰ μάγουλά της, μέ τίς μικρὲς γροθιές σφιγμένες ἀπὸ θυμὸ καί ἀνανάκτηση, μπῆκε μέσα καί τράβηξε τὴν πόρτα πίσω της. Δέν ἤθελε νά δεῖ τίποτ' ἄλλο. Τῆς ἔφταναν αὐτὰ γιὰ νά συνοδέ-

ψουν γιὰ πάντα μέ φρίκη τίς ἀναμνήσεις της. Τῆς ἔφταναν αὐτὰ γιὰ νά νιώσει τὴν ἀδικία καί τὸ μίσος, τὴν ἀπανθρωπιά τῶν ἰδίων τῶν ἀνθρώπων γιὰ τοὺς ὁμοίους τους.

Κανένas δέ γύρισε πίσω ἀπὸ τίς δύο διπλανὲς οἰκονέειες. Κι ἡ μικρούλα Σάρα, ἡ φιληνάδα της, χάθηκε σέ κάποιο στρατόπεδο τῆς Γερμανίας. Τὸ κορμάκι της, οἱ μαῦρες μποῦκλες, τὰ ἔξυπνα ματάκια κἀκαν σίγουρα σέ κάποιο κρεματόριο, ἔτσι γιὰ νά γίνει τὸ χατήρι ἑνὸς παρανοικοῦ. Κι ἦταν μόλις δέκα χρόνων, εἶχε ρόδινα χεῖλια καί ὄταν χαμογελοῦσε σχηματίζονταν δύο λακάκια στὰ πλάγια.

Τραγουδοῦσε τόσο ὁμορφα καί ζωγράφιζε πουλιά καί λουλουδιὰ!

Ἡ ἐπιχείρηση τῆς 24ης Μαρτίου ἦταν μελετημένη ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς μέ κάθε λεπτομέρεια. Κανένα χριστιανικὸ σπίτι δέν ἐνοχλήθηκε οὔτε ἀπὸ λάθος. Ὅλα κανονισμένα ἀπὸ πρὶν, ἀπέδωσαν στὴν ἐντέλεια. Ἀ, ὅλα κι ὅλα. Ὁ στρατὸς τοῦ Χίτλερ ἦταν ἄσφογα προγραμματισμένος καί πρὸ παντός πειθαρχημένος! Ἀκόμη καί στὸ ἐγκλημα!

Τὸ «μπλόκο» στέφθηκε ἀπὸ ἐπιτυχία! Πιάσαν πάνω ἀπὸ 200 Ἑβραίους καί ἀπὸ αὐτοὺς γύρισαν 5 ἢ 6. Ἐκκληρίστηκαν ὁλόκληρες οἰκογένειες, Κοέν, Μισδραχὴ, Ταρμπουλούς, Λεβὴ, Φελοῦς καί τόσοι ἄλλοι, ποῖον νά πρωτοθυμηθεῖ κανεῖς, ποῖον νά πρωτοθρηνήσει!

Ἐτσι τέλειωσε ἡ ἐπιχείρηση, ἡσύχασε ὁ κόσμος ἀπὸ τὸ «μῖσος», πᾶνε καί ἀπὸ τὴ Λάρισα οἱ Ἑβραῖοι, τώρα ἔπρεπε νά τακτοποιηθοῦν καί ὀρισμένες ἀκόμη μικρολεπτομέρειες, τίς τακτοποίησαν κι αὐτές κατὰ πῶς ἔπρεπε. Λεηλάτησαν καί φόρτωσαν γιὰ τὴν πατρίδα τους τὸ πλοῦσιο καί ἀνεκτίμητο ὑλικὸ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Συναγωγῆς καί ἔμενε πιά τὸ τί θά κάνουν μέ τὴν ἴδια Συναγωγὴ. Δέν κουράσθηκαν γι' αὐτὸ καθόλου. Τὴ μετατρέψανε σὲ στάβλο, ὅτι ἔπρεπε ἦταν γιὰ κατάλυμα τῶν ἀλόγων καί τῶν μουλαριῶν τους!

Εὐχαριστημένοι ἐντελῶς γιὰ τὰ ἔργα τους, ἔπαψαν νά ἀσχολοῦνται καί νά πονοκεφαλιάζουν μέ τὸ «Θέμα Ἑβραῖοι». Ἡ μουγγαμάρα καί ἡ φρίκη τοῦ κόσμου πέρασε γι' αὐτοὺς ἀπαρατήρητη!...

40 Ἑβραῖοι ἀντάρτες στὸ Γοργοπόταμο καί 1.300 στὴν Ἀντίσταση

Στὴν «Ἀπογευματινὴ» (9-12-1981) δημοσιεύθηκε ἡ παρακάτω ἐπιστολὴ τοῦ κ. Μ. ΔΑΝΟΝ - Ἀθήνα:

8

«Ἀναφερόμενος στὰ ἄρθρα σας πού δημοσιεύθηκαν τὴν 28.11.81 καί 30.11.81 σχετικά μέ τὸν ἔορτασμό τῆς 39ης ἐπετείου τοῦ φημισμένου ἀντιστασιακοῦ ἐγχειρήματος τῆς Κατοχῆς — τῆς ἀνατινάξεως τῆς γέφυρας τοῦ Γοργοπόταμου, ἔχω νά ἐπισημάνω τὸ ἐξῆς γεγονός, τὸ ὁποῖο πιθανῶς δέν γνωρίζουν οἱ ἀναγνώστες σας:

Μετά τὴν κατάληψη τῆς Ἀθῆνας ἀπὸ τὰ ναζιστικὰ στρατεύματα τὴν 28 Ἀπριλίου 1941, πάνω ἀπὸ 300 Ἕλληνες Ἑβραῖοι στρατιῶτες καί 1.000 ἄλλοι Ἕλληνες Ἑβραῖοι κατατάχθηκαν στὴν Ἀντίσταση. Μία ὁμάδα Ἑλλήνων Ἑβραίων ἀνταρτῶν ἔλαβε μέρος στὴν ἐπιχείρηση τῆς ἀνατινάξεως τῆς γέφυρας τοῦ Γοργοπόταμου.

Ἀπὸ τοὺς 200 Ἕλληνες ἀντάρτες (150 τοῦ ΕΛΑΣ μέ ἀρχηγὸ τὸν Ἀρῆ Βελουχιώτη καί 50 μέ ἀρχηγὸ τὸν Ναπολέοντα Ζέρβα) καί τοὺς 12 Βρεταννοὺς σαμποτέρ πού ἔλαβαν μέρος στὴν ἐν λόγω ἐπιχείρηση, οἱ 40 ἦσαν Ἕλληνες Ἑβραῖοι.

Καί κάτι ἀκόμα: μιά ἀπὸ τίς ἡρωικότερες πράξεις μέσα στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως τῶν ναζιστῶν εἶναι ἡ ἀνταρσία 135 Ἑλλήνων Ἑβραίων στὸ στρατόπεδο τοῦ Ἀουσβιτς, οἱ ὁποῖοι ὑποχρεώονταν νά καῖνε στὰ κρεματόρια τὰ πτώματα πού μάζευαν ἀπὸ τοὺς θαλάμους ἀερίων. Οἱ ἐν λόγω Ἕλληνες Ἑβραῖοι ἀνατίναξαν τὰ 2 κρεματόρια δημιουργώντας χάος στὴ «μηχανὴ θανάτου» τῶν ναζιστῶν. Οἱ 135 ἄντρες κατάφεραν νά ἀντισταθοῦν ἐπὶ 1 ὥρα στὴ λυσσαλέα ἐπίθεση φρουρῶν SS καί 5 ἀεροπλάνων. Στὸ τέλος ὑπέκυψαν ὅλοι».

■ **Στόν επίλογο του βιβλίου, μιλώντας για την 'Απελευθέρωση, ή συγγραφέας σημειώνει:**

Μεΐναν, όμως, πολλές πόρτες κλειστές, δραχνιασμένες. 'Αδειο από ανθρώπους τό έσωτερικό τους. Εΐχαν μεταφερθεΐ πρίν λίγους μήνες στό μακρινό Βορρά, γιά ν' άφήσουν τήν τελευταία πνοή τους στούς θαλάμους τών άερίων, στά στρατόπεδα του θανάτου. Τά δδεια έβραϊκα σπίτια! 'Η κηλίδα ή πιό μαύρη στήν Ιστορία τής ανθρωπότητας. 'Εξη έκατομμύρια ψυχές! Γενοκτονία παράλογη, ανήκουστη ανθρωποθυσία στό βωμό τής μεγαλομανίας ένός παρανοϊκού!

Σκοτεινά τά σπίτια, πλανιόνταν σιωπηλά φαντάσματα σ' έναν κόσμο πού παραληρούσε από χαρά, σ' έναν κόσμο έξαλλο, πού, στόν ένθουσιασμό τής ώρας, ξεχασε τή μεγάλη άδικία. 'Αργότερα, όταν σχεδόν κανένας δέ γύρισε νά δώσει ψυχή στά άψυχα, συνειδητοποιήσαν όλοι τή φρίκη, άνατρίχισαν μέ τό έγκλημα τό άποτρόπαιο, τό άπίστευτο.

Καί νά ήταν τό μόνο;

'Εκατομμύρια πολλά οι άλλοι νεκροί. Στίς μάχες, σ' όλα τά μέτωπα, στίς θάλασσες καί στόν άέρα! Νιάτα σκοτωμένα πάνω στόν άνθό τους, πάνω στό γλυκό ξεκίνημα τής ζωής. Στήν ηλικία τής χαράς καί του έρωτα, στήν ηλικία τών όνείρων γιά τό μέλλον... 'Αψυχα κουφάρια σπαρμένα σ' όλο τόν κόσμο, έλπίδες πού ποτέ δέν πραγματοποιήθηκαν, φτερά πού ποτέ δέν άνοιξαν διάπλατα ν' άπολαύσουν τής ζωής τό χαρούμενο πέταμα.

Κι άλλοι πού σκοτώθηκαν στούς βομβαρδισμούς, πού πέθαναν από πείνα, άμαχοι, γέροιο καί νήπια, γυναΐκες καί παιδιά, άνώνυμο θλιβερό πλήθος. Κι οι λεβέντες πού έκτελέστηκαν παλεύοντας γιά λευτεριά, πού πέθαναν φωνάζοντας τό στερνό τους «ζήτω» γιά τήν πατρίδα, πού δώσαν τή ζωή τους άγόνισα γιά νά ρθει τούτη ή μέρα ή χιλιόμορφη κι άς μήν είναι οι ίδιοι ζωντανοί νά τή χαρούν. 'Ασύλληπτα μεγάλος ό αριθμός τών άπόντων σέ τούτο τό προσκλητήριο τής χαράς.

Κι όμως γιά λίγο τούς ξεχνοΐσαν όλοι καί πανηγύριζαν. Δίκιο είχαν. Σέ μιά τέτοια λαμπερή μέρα πολυπόθητη, δέ χωρούσαν λύπες, κλάματα καί προβληματισμοί. 'Αργότερα θά γινόταν ό άπολογισμός. Τώρα όλοι γελοΐσαν καί φιλιόντανε, τραγουδοΐσαν καί χόρευαν στούς δρόμους τούς ραντισμένους μέ χρυσάνθεμα φθινοπωριάτικα. Τώρα ήταν ή λευτεριά πού είχε ξεσηκώσει τό είναι τους στό τρελό ξεφάντωμα τής αισιοδοξίας. Οι πληγές θά γιατρεύονταν άργότερα, σιγά - σιγά, υέ άγάπη, με καλωσύνη. 'Αρκεΐ πού τό θειοό λάκισε, έφυγε όριστικά, καί ήταν ματωμένο, έτοιμο-θάνατο.

Κι οι ζωντανοί έχουν γερές μνήμες καί θά θυμούνται, θά τιμούν αυτούς πού δώσανε, θά διηγούνται στούς νεώτερους καί θά τούς διδάσκουν.

[*Η 'Αλκη Εΐστρατιάδου γεννήθηκε στό Λαγκάδια (Γορτυνίας) αλλά από ηλικίας 3 ετών εγκαταστάθηκε στή Λάρισα, όπου έζησε καί παντρεύτηκε τόν πολιτικό μηχανικό - βουλευτή κ. 'Αγ. Εΐστρατιάδη. Είναι μητέρα δύο αγοριών. Σπούδασε μουσική, άγγλικά καί γαλλικά.*

Μέ τή λογοτεχνία άσχολήθηκε έλάχιστα. Έκανε, κυρίως, μεταφράσεις από τό γαλλικό. Τό «Λίγο πρίν σβήσει τό χθές» είναι «θυμητάρι μιάς παλιός ταραγμένης έποχής... βασιασμένο πάνω σέ προσωπικές τής άναμνήσεις καί διηγήσεις πού άκουσε σέ κατοπινά χρόνια»].

ΕΒΡΑΪΚΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΗΣ

Ίσαάκ Μωσέ Κασσοΐτο

Ήλθε στή Λάρισα από τή Θεσσαλονίκη τό έτος 1930 ως έβραιοδιδάσκαλος του Κοινοτικού Σχολείου Λαρίσης. 'Ασκούσε, επίσης, τά καθήκοντα του Σωχέτ καί του θρησκευτικού λειτουργού (Χαζάν) τής Συναγωγής καί άργότερα άσκησε τά καθήκοντα του ραββίνου καί θρησκευτικού εκπροσώπου τής Κοινότητας. Ήταν μεγάλης μορφώσεως καί όμιλούσε τήν έβραϊκή, τή γαλλική καί τήν ισπανική (Λαδινό).

Εδίδασκε στό Κοινοτικό Σχολείο θρησκεία, έβραϊκή γλώσσα καί, επίσης, λαδινό, μέ έξαιρετικά άποτελέσματα. Οι γενιές πού πέρασαν ως μαθητές του, διακρίνονται καί σήμερα γιά τίς θρησκευτικές τους γνώσεις καί γιά τό ύψηλό θρησκευτικό συναίσθημα. 'Ως λειτουργός τής Συναγωγής ήταν καλλίφωνος καί έψαλλε θαυμάσια (στήν έβραϊκή καί ισπανική). Έκανε πολλές όμιλίες καί διαλέξεις θρησκευτικοκοινωνικού περιεχομένου. 'Αφησε μιά λαμπερή έποχή καί έργο γόνιμο στή Λάρισα.

Εΐχε σύζυγο καί τρία παιδιά (1 άγόριο - 2 κορίτσια). Έξετιμάτο πολύ από τά μέλη τής Κοινότητας καί από τήν κοινωνία τής Λαρίσης.

Μετανάστευσε στίς 'Ηνωμένες Πολιτεΐες οίκογενειακώς στή δεκαετία του 1950, όπου άσκησε επίσης τά καθήκοντα του ραββίνου. Σήμερα, σέ ηλικία 85 ετών περίπου, ζει καί δραστηριοποιείται ακόμα σέ έβραϊκό γηροκομείο τής Νέας 'Υόρκης (Μπρούκλιν).

Οι Έβραϊοι στόν Κόσμο

Άρνητές του Όλοκαυτώματος καταδικάζονται

ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ: Τό Άνώτατο Δικαστήριο του Λός - Άντζελες απέριριψε τά έπιχειρήματα του άκροδεξιού «Ίνστιτούτου γιά τήν Ίστορική Άναθεώρηση» ότι οί Ναζι δέν σκότωσαν έξη έκατομμύρια Έβραίους κατά τή διάρκεια του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου.

Τό Ίνστιτούτο, μέ διακήρυξη του πρόσφερε τό ποσό τών 28.000 στερλινών σέ όποιονδήποτε θά άποδείκνυε ότι τό Όλοκαύτωμα έλαβε πράγματι χώρα. Όταν, όμως, ό κ. Μέλ Μερμελστάιν, πρώην άμνηστος του στρατοπέδου Άουσβιτς, ή μητέρα καί οί δύο άδελφές του όποίου σκοτώθηκαν στό στρατόπεδο, παρουσίασε τά στοιχεία του, τό Ίνστιτούτο δέν τά άποδέχτηκε.

Έπειτα άπό αύτό ό κ. Μερμελστάιν κατέθεσε άγωγή κστά του Ίνστιτούτου γιά τήν καταβολή του παραπάνω ποσού καί 9.5 έκατομμυρίων στερλινών γιά άποζημίωση.

Ο πρόεδρος του Δικαστηρίου, δικαστής Τόμας Τ. Τζόνσον, άποφάσισε ότι τό Όλοκαύτωμα «δέν άποτελεϊ, λογικά, θέμα άμφισβητήσεως... Τό Δικαστήριο λαμβάνει ύπόψη του ότι Έβραίοι δολοφονήθηκαν σέ θαλάμους άερίων στό Άουσβιτς τής Πολωνίας κατά τό θέρος του 1944».

Τό Δικαστήριο δέν καθόρισε τό ύψος της άποζημιώσεως, όμως, ττό ποσόν της άγωγής μειώθηκε σέ 555.600 στερλίνες.

Τό παραπάνω Ίνστιτούτο ιδρύθηκε άπό τόν Γούλις Κάρτο, ταμία του άντισιμητικού καί άντιδραστικού συνδέσμου «Λίμπερτυ» τής Ουάσιγκτον.

Έλβετοί δημόσιοι λειτουργοί στό Ίσραήλ

ΓΕΝΕΥΗ: Έκατό άτομα περίπου, πού άσχολούνται στη δημόσια καί τήν πολιτική ζωή του Καντονίου τής Ζυρίχης, Έλβετία, συμμετείχον πρόσφατα σέ ένα 9ήμερο «Ταξίδι γνωριμίας καί μελέτης» του Ίσραήλ.

Σκοπός του ταξιδίου είναι νά δώσει στους συμμετέχοντες τή δυνατότητα νά γνωρίσουν άπό κοντά τήν πολιτική κατάσταση του Ίσραήλ καί, ιδιαίτερα, νά διαμορφώσουν μία γνώμη γύρω άπό τήν άνάπτυξη τών σχέσεων Ίσραήλ καί Αιγύπτου.

Τό ταξίδι διοργανώθηκε άπό τό παράρτημα Ζυρίχης του Συνδέσμου Φιλίας Έλβετίας - Ίσραήλ. Τής ομάδας τών έπισκεπτών ήγήθηκε ό ένας άπό τους εκπροσώπους του Καντονίου τής Ζυρίχης στήν Άνω - Βουλή, ό κ. Άλπερτ Πήτερμαν.

Οί Έλβετοί προσκεκλημένοι συναντήθηκαν μέ τόν

πρόεδρο τής Κνέσσετ κ. Μεναχέμ Σάβιντορ, τό δήμαρχο τής Ίερουσαλήμ, κ. Τέντυ Κόλλεκ καί περιόδευσαν επί 5 μέρες τό Σινά.

Ίσραηλινή τεχνική βοήθεια

ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ: Τό Ίσραήλ, σέ συνεργασία μέ άλλα φιλικά δυτικά κράτη, χορηγεί 500 ύποτροφίες σέ φοιτητές άπό ύπανάπτυκτες χώρες, πού έπιθυμούν νά ειδικευθούν στό προγράμματα καταπολεμήσεως τής πείνας.

Τό παραπάνω πρόγραμμα ύποτροφιών άνακοινώθηκε άπό τήν κ. Όφίρα Ναβόν, σύζυγο του Ίσραηλινού Προέδρου, σέ ειδική τελετή, πού έλαβε χώρα στό προεδρικό μέγαρο, μέ τήν εύκαιρία τής Διεθνούς Ημέρας Διατροφής τών Ήνωμένων Έθνών.

Κατά τά τελευταία 25 χρόνια, τό Ίσραήλ έκπαίδευσε 60.000 φοιτητές άπό 101 χώρες σέ διάφορα προγράμματα βοήθειας, πού τελούν ύπό τήν αιγίδα του τμήματος διεθνούς συνεργασίας του ύπουργείου Έξωτερικών.

Έφέτος προτεραιότητα θά δοθεϊ σέ φοιτητές άπό χώρες πού αντιμετώπιζουν προβλήματα έπισιτισμού καί ύδρευσεως. «Έλπίζω τό πρόγραμμα αύτό νά μήν έπηρεασθεϊ άπό πολιτικές σκοπιμότητες», δήλωσε ή κ. Ναβόν καί πρόσθεσε: «Ή αντιμετώπιση τής πείνας βρίσκειται, σίγουρα, πάνω άπό κάθε πολιτική».

Τιμητικές διακρίσεις γιά τό Ίσραήλ

ΓΕΝΕΥΗ: Δύο γεγονότα, πού άποδεικνύουν τήν παγκόσμια έκτίμηση γιά τή δράση του Ίσραήλ στους τομείς ύγείας καί βοήθειας πρός τους πρόσφυγες, είναι καί τά εξής: Κατά τήν πρόσφατη σύνοδο στη Γενεύη του Παγκοσμίου Όργανισμού Υγείας, μεταξύ τών όλίγων ειδικών έπιστημόνων πού προσκλήθηκαν ήταν καί ό καθ. Χάιμ Νόιφελντ, διευθυντής του Ίνστιτούτου Καρδιολογίας του Πανεπιστημίου του Τέλ Άβιβ. Επίσης, κατά τήν έτήσια σύνοδο τής Διακυβερνητικής Έπιτροπής γιά τή Μετανάστευση, μεταξύ τών όκτώ κρατών - μελών του Έκτελεστικού έκλέχτηκε καί τό Ίσραήλ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Γραφεία: Σουρμελή 2

Άθήναι (109) - Τηλ. 88.39.952

★ Εκδότης: τό Κ.Ι.Σ. εκπροσωπούμενον ύπό του Προέδρου του κ. Ίωσήφ Λόβιγγερ, ό όποίος είναι καί ύπεύθυνος συμφώνως τώ νόμω (Σουρμελή 2 - Άθήναι).

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 2

★ Επιμέλεια εκδόσεως: Νίκος Τσαπίδης, μέλος τής Ένώσεως Συντακτών Περιοδικού Τύπου.

★ Υπεύθυνος φωτοσυνθέσεως: Κατσαούνη ΕΠΕ, Σπ. Δοντά 10, Άθήναι.

★ Η άναδημοσίευσις κειμένων είναι έλευθερά, μέ τήν προϋπόθεση ότι θά αναφέρεται ή πηγή: Περιοδικό «Χρονικά». Κεντρικού Ίσραηλτικού Συμβουλίου.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Ζεύγος Άλμοσνίνο, άπωλεσθείς στό 'Όλοκαύτωμα. Κάτοικος Θεσ/νίκης (όδός Σπάρτης άριθμ. 31. Συνοικία 'Αγίας Τριάδος).

● ΥΠΕΒΑΘΜΙΣΘΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΧΑΜΟ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ

'Ο Ιατρός κ. 'Αλ. Καρίνης, 'Επιστημονικός Διευθυντής του Ψ.Κ.Β.Ε., Θ/νίκης, γράφει:

«Είς τό λεύκωμα τής μακαρίτισσας μητρός μου άνεύθρον τās φωτογραφίας αὐτάς. Πρόκειται διά τό ζεύγος 'Αλμοσνίνο, γαμήλιος άναμνηστική φωτογραφία. Τό έτερον ζεύγος εἶναι έπίσης συγγενείς του ζεύγους 'Αλμοσνίνο, αλλά δέν ένθυμούμαι τό όνομά των.

'Ο άείμνηστος κος 'Αλμοσνίνο ήτο ζαχαροπλάστης, καί τό ζαχαροπλαστείον του ήτο συστεγασμένον μέ τόν κινηματογράφο 'Απόλλωνα επί τής όδου Βασιλέως Γεωργίου εἰς τήν Στάσιν 'Αγίας Τριάδος. 'Ητο σύνθηες προπολεμικώς μετά τήν παρακολούθησιν του κινηματογράφου νά λαμβάνεται έν γλύκισμα εἰς τό ζαχαροπλαστείον, καί τό ζαχαροπλαστείον του ήτο πολυτελές καί γνωστόν εἰς τήν 'Αγία Τριάδα, συνοικία άστική, κατοικουμένη υπό οίκογενειών μέσης τάξεως, όπου πλεόναζεν τό 'Ισραηλιτικόν στοιχείον.

'Η οίκογένεια του ζαχαροπλάστου 'Αλμοσνίνο έμενεν (ένοικίαζεν) εἰς τό πρώτον πάτωμα τής πατρικής μου οίκίας καί άποτελεῖτο άπό τόν ήλικιωμένο πατέρα του, συνταξιούχο ζαχαροπλάστην, ό όποίος φορούσε ένδυμασία έπίσημον μέ καπέλλο μελόν, γεγονόςς τό όποίό μέ έντυπωσίαζεν, τήν σύζυγον του έπίσης ήλικιωμένην, τόν ζαχαροπλάστη κο 'Αλμοσνίνο μέ τήν γυναίκα του καί τά 2 κοριτσάκια τους, έν βρέφος καί έν έτερον ήλικίας 4-5 έτών πανέξυμνον καί χαριτωμένο. 'Η μητέρα μου άπεβίωσεν εἰς ήλικίαν 80 έτών μέ τό παρόπον ότι δέν ήδυνήθη νά γλυτώσῃ τό μικρό κοριτσάκι καί τοῦτο διότι εἰς τό 'Ισόγειον διέμενεν οίκογένεια τής όποίας έν μέλος δυστυχώς εἰργάζετο εἰς γερμανική μονάδα καί συχνάκις μās ήπείλει.

Δέν γνωρίζω άν θέλετε νά δημοσιευθῇ ή φωτογραφία του ζεύγους, εάν δέν εἶναι μεταξύ των ένδιαφερόντων του περιοδικού ός μου έπιστραφῇ. Θά ήθελα επί τῇ εύκαιρία τής έπιστολῆς μου αὐτῆς, καί έν εἶδη μνημοσύνου νά τονί-

σω ότι μέ τό ζεύγος αὐτό ώς ένοίκους έζήσασμεν πολλά έτη χωρίς ποτέ νά διαπληκτισθώμεν ή νά έχωμεν οικονομικά κ.λπ. παράπονα, όπως καί μέ όλους τούς γείτονες 'Ισραηλίτας. 'Η συνοικία μας μέ τήν άναχώρησίν των υπεβαθμίσθη πολιτιστικά λόγω συγκεντρώσεως πτωχών οίκογενειών, προσφύγων κ.λπ.»

● ΠΟΥ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΕΒΡΑΙΟΙ

Μέ άφορμή τά όσα έδημοσιεύθησαν στό περιοδικό μας γιά τούς 'Ισραηλίτες τής Κεφαλλονιάς, ό κ. Χ. Χουρτζαμάνης - 'Αθήναι μās γράφει:

«Τό 1924 όταν έργαζόμουν εἰς τό ύποκατάστημα τής Τράπεζας Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, στό τμήμα εἶχα συνδεθῇ μέ τόν Ζάκ Μισραχή. 'Ηταν ό χρόνος πού εἶμασταν νεοπροσληφθέντες, έλεύθεροι καί οι δύο, σχεδόν κάθε μέρα καί ώρα μαζί. Μιά μέρα σέ μία συζήτησή μας περί 'Εβραίων του λέγω: Ζάκ, τό μόνο μέρος του κόσμου πού δέν υπάρχουν 'Εβραίοι εἶναι ή Καισάρεια — Τουρκίας —. Μαῦ άπαντά: 'Υπάρχει. Καί πού τό ξέρεις; Μοῦ τό έγραψε ό πατέρας μου, ότι ό μόνος 'Εβραίος πού υπάρχει στή Καισάρεια εἶμαι εγώ. Καί τί δουλειά κάμνει τόν ρωτῶ: Εἶναι ταμίας στήν 'Οθωμανική Τράπεζαι.

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Χάιντς Σαλβατώρ Κούνιο: «'Εξησα τό Θάνατο». Μία Μαρτυρία καταπέλτης. Τό ήμερολόγιο του άριθμού 109565 — 'Εφιαλτικές άναμνήσεις άπό τό ναζιστικό στρατόπεδο καί Μαρτυρίες — ντοκουμέντα άπό έπίσημες πηγές.

'Ενα άκόμη έργο έρχεται νά προστεθῇ στήν πλούσια συντακτική βιβλιογραφία, πού έδώ καί 35 χρόνια, σέ πολλές χώρες τής Εὐρώπης καί τής 'Αμερικής, μεταφέρει τίς μεταπολεμικές γενιές σέ μία άπό τίς πιο σκοτεινές καί άπαράδεκτες περιόδους τής σύγχρονης ιστορίας.

Αὐτό όμως τό έργο έχει έναν δικό του ξεχωριστό χαρακτήρα πού τό καθιστά μοναδικό. Χωρίζεται σέ τρία μέρη: Τό πρώτο παρουσιάζει τήν ώμή, άμεση άφήγηση των προσωπικών βιωμάτων του συγγραφέα. Τό δεύτερο περιλαμβάνει έπίσημα ναζιστικά έγγραφα καί κυρίως άπολογίες ύπευθύνων στήν δίκη των ένόχων του Β' Παγκοσμίου, τής Νυρεμβέργης, άπό τά συμμαχικά δικαστήρια. Τό τρίτο πού τιτλοφορεῖται Εἰκονογραφικά πειστήρια, περιλαμβάνει 200 περίπου φωτογραφίες, άπό τίς όποίες πολλές δημοσιεύονται γιά πρώτη φορά στήν 'Ελλάδα. Προέρχονται είτε άπό τό προσωπικό άρχείο του συγγραφέα, είτε άπό τό τεράστιο άρχείο του Μουσείου του 'Αουσβιτς ή καί άπό άλλες πηγές.

'Ενα βιβλίο, πού πρέπει νά θυμίσει στίς νεώτερες γενιές τήν φρίκη του πολέμου, τό άπαίσιο πρόσωπο του φυλετικού μίσους καί φανατισμού, τόν άπαράδεκτο έξευτελισμό τής ανθρωπίνης αξιοπρέπειας μέσα άπό τίς άπίστευτες καί άπαράδεκτες δοκιμασίες καί τόν άφανισμό εκατομμυρίων ανθρωπών στα στρατόπεδα του άργού θανάτου καί των κρεματορίων.

[Οι φωτογραφίες καί οι εἰκόνες του τεύχους αὐτοῦ εἶναι άπό τά βιβλία: Μ.Π. 'Αβραμόπουλου — Β. Χ. Βουτσιλά, **Λάρισα**, (Αύγουστος 1962) — Ε.Ο.Ε.Χ., **'Υφαντά Θεσσαλίας** ('Αθήναι, 1961) — 'Από τήν προσωπική Συλλογή του κ. Β. Καλαγιάννη — Περιοδικό **'Ηώς**, 'Αφιέρωμα στή Θεσσαλία (1966)].

עץ חיים היא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)